

בס"ד
הלכות שבת--ישיבת רבנו יצחק אלחנן ירושלים עיה"ק

מלאכת בישול 7

סימן שיח

עוד בענין עירווי ודין 'בוילר' boiler ודוד שמש

עירווי--באור הלכה סעיף יב ד"ה והוא, שולחן שלמה ס"ק מו

בוילר-שו"ת יביע אומר ד:לה

דוד שמש--תחזור בסוגיא תולדות האור ותולדות השמש, ציץ אליעזר ז:יט, יביע אומר ד:לד, שו"ת מנחת יצחק ד:מד,
שמירת שבת כה' א: הערה קכז. (וע' במהדורא ישנה של שמירת שבת כה' עמ' י').

דיונים בסוגיא דקירוב בישול

כיסוי קדרה--מאירי דף עג. ד"ה הזורע, שו"ע רנד:ד ורנז:ד, מנחת אהבה ח:ב א: (יג), ילקוט יוסף (תשע"א

א:א תרכו--תרלב, ותשנ"ג א: עמ' רמז-רמח).

עצמות קשות בתבשיל מבושל--מנחת שלמה א:ו, אגרות משה או"ח ד: עו-עז, ביצחק יקרא עמ' כ'

כלי שני) (מוספת ורא"ש וטור) (מד) אין נותנין לה מים צונן שהרי מחממן הרבה (מה) אבל נותן הוא ממים חמין שבוה האמבטי לתוך אמבטי אחר של צונן: יב מיחם שפינה ממנו מים חמין מותר ליתן לתוכו מים צונן (מרוניס) כדי להפשירן (מו) ומותר לצוק מים חמין לתוך מים צונן או צונן לתוך חמין

שולחן שלמה

רותח לתוך רוטב צונן אסור, דכיון שאינו מתערב, מבשל כדי קליפה, ע"כ. וסברא הוא דבעירו של דבר גוש תוך כלי שיש בו טיפות מים צוננים יש מקום להחמיר מפני שרוצה שגם הם יתחממו, מה שאין כן לצנן הכלי ראשון עצמו תוך הרבה מים קרים, לא אמרתי כלל שאסור, כיון דהתם אדרכא רצונו לצנן את הכלי.

מו. ומותר ליצוק מים חמין לתוך מים צונן. וכתוס' ד"ה נותן אדם חמין לתוך צונן - שבת דף מ"ב ע"א - הביא דברי ר"ת דחמין לתוך צונן שהתירו משמע שהצוננים שלמטה מרובים, ולכך אין מבשלין החמין המועטין כלל ע"כ. וצ"ע דאף אם הם מעטים מ"מ המים הנכנסים נעשו כלי שני, ומסתבר דמ"ש לתוך צוננים אין זה דוקא אלא ה"ה דנתינה לכלי שני חשיב כמו לתוך צוננין, וכמו"ש הרבינו יונה בריש כמה טומנין דמיד כשנתהפך לכלי שני אסור ליתנו לכלי ראשון או על האש מפני שמבשל אותם עיי"ש. ועיין במשנ"ב בכיאוה"ל ד"ה והוא שלא יהיו בכלי ראשון שרוב פוסקים חולקים על תוס' ומתירין חמים לתוך צונן אפילו לתוך מיעוט צוננים, וא"כ מה שנוהגים כ"כ להחמיר

מד. אין נותנין לה מים צונן. יש מי שכתב אודות השתמשות כמים הבאים מדור חשמלי או הסקה, דמה שנכנסים מים קרים כשמוציא את החמים הוי רק גרמא, ודבריו צ"ע דמ"ש מפותח דלת שחשיב כמדליק או מכבה בידים אם הרוח כבר נמצא בשעת הפתיחה ומיד הוא נכנס, וה"נ גם כאן הרי המים הצוננים מיד הם נכנסים ומתחממים, ומה שהחמיו נעשה רק אח"כ מ"מ הו"ל כנותן מים צוננין לתוך רותחין דאסור כמו בכל כישול אע"פ שהבישול נעשה רק אח"כ. ולפי"ז אם השאיר את ברו המים החמים פתוח מבעו"י, ומים קרים נכנסים במקום המים החמים היוצאים, אסור לסגור ברו זה בשבת כיון שעם סגירתו יתחממו המים הקרים שבמתקן, אמנם אם פתח את הברז בשבת עצמה והמים הקרים שנכנסים הם מועטים בענין שיכולים להתבשל ולהגיע ליס"ב, חושבני שאם נזכר מיד לאחר שפתח בשבת טוב לסגור את הברז ולמעט כישול נוסף של מים.

סעיף י"ב

מה. אבל נותן הוא. ועיין משנ"ב ס"ק ע"ח בשם המג"א דליתן חתיכת כשר

(מז) והוא שלא יהיו בכלי ראשון (מת) מפני שמתחממין הרבה. הגה

שולחן שלמה

שיהיה הכוס נגוב ויבש^ט אין זה כל כך נחוץ, כי רק התוס' מחמירים בזה.

גם צ"ע נהי דמעט ממש אפשר להבין שהם מתחממים, אבל אם יש הרבה צוננים ואע"ג שהמים הנשפכים הם יותר אבל מ"מ הו"ל ממש בתוך כלי שני וכשהגיע למחצה עדיין אין זה הרבה לתוך מעט ואח"כ הרי הו"ל כלי שני מפני שמצטננים מעט ותו הו"ל מחצה על מחצה, וצ"ע.

מז. ב. שם. שאלנו פעם איך מותר לספרדים לערות כוס מים חמים מן הברז שע"ג האש, הרי המים שבכלי שני מתחממים ע"י עירווי מכלי ראשון, אלא דהוא פשוט כי חמין לתוך צונן שרי, ולא סברי כהתוס' דבעינן דוקא מעט לתוך הרבה, והרבינו יונה קאי לענין נתינה לתוך חמין שע"ג האש עיי"ש.

מז. והוא שלא יהיו בכלי ראשון. ועיין בכיאוה"ל שם. מתקן לחימום מים המופעל ע"י חשמל או נפט וכדו',

אסור להוציא ממנו מים חמים רק באופן שניתן להוציא ממנו מים חמים אף אם אין מים קרים נכנסים במקומם, ויסגור תחילה את ברזי המים הקרים ואת מקורות היציאה שלהם לתוך המתקן, ואלו את המים הנמצאים עתה בצינוור המשותף למים החמים והקרים ישפוך לאיבוד כי הרי נמצאים שם מים קרים ויתכן שהם באו מהצינוור של המים הקרים ולא היו מבושלים מעודם, ואם כעת משתמש במים החמים חוששים שמא יגעו מים חמים אלה במים הקרים שבצינוור והו"ל מבשל ע"י עירווי מהמים החמים, ועוד אם יתן את המים הקרים שבצינוור המשותף לתוך כוס ואח"כ ישפוך עליהם מים חמים שייך בו בעירווי זה משום בישול המים הקרים שלא היו מבושלים, ולכן כתבנו שישפוך את המים הראשונים לאיבוד כי אז אין מקום לחשוש, ואילו בנוגע למים הנמצאים בצינוור היוצא מהבוילר עד לברז, והם מים שבאו מהבוילר וכבר הצטננו י"ל דאין לחוש מכיון דמעיקר הדין נקטינן דאין

מט. ובתשובה לשואל כתב מרן וז"ל: כשכיתת השבת - הקדמה למלאכת מבשל אות י"ט - מביא שגאון אחד היה זהיר בכך "אבל לא ראינו לוולתו לרבנן קשישאי דעבדי הכי", ובסיום - ס"ק כ"ג - כתב שהמקילים יש להם על מה שיסמוכו, אך גם המחמיר בזה אינו מן המתמיהין, עכ"ל.

נ. עיין בכיאוה"ל סעיף ד' ד"ה אם נצטנן שהביא מהפמ"ג - לדעת המחבר - דאם הורק לכלי שני אף אם הוא עדיין יס"ב מ"מ יש בו משום בישול.

בי
-
סי
אז
וא
הו
אן
מי
בב

הק
הכ
בא
זח
וד:
היו
מכ
לח
תא
בש
טינ
הא
בצי
איכ
לצו
וכד

שהי
המי
לפע

יש ביטול מה"ת. והמשנ"ב בבאה"ל שם הביא חבל נביאים דס"ל הכי. מ"מ יש מקום לצרף בנ"ד לסניף בעלמא סברת האומרים שאין בביטול מים איסור תורה. ויש לצרף עוד סברת מהרש"ל בתשו' (סי' סא) שמתיר לצלות ביצה על גג רותח מן החמה, משום דלא מחלף בתולדות האור. ע"ש. וה"ל הכא בדוד שמש דביע ידעי שהוא חם מכח החמה ושמו מעיד עליו ולא מחלף בתולדות האור. שפיר דמי להקל. ומיהו המג"א (סי' שיח סק"י) חלק ע"ד מהרש"ל בזה. והוכיח ג"כ מהירושלמי לאסור. ובחי' רעק"א שם הוסיף שכ"כ להדיא בחי' הרשב"א והיליה מהירוש'. ע"ש. ואף שהא"ר סק"ט כ' שהנ"ץ ולח"מ פסקו כרש"ל. מ"מ שאר האחרונים הסכימו להמג"א. ועי' בתוספת שבת ובגנה שלום ומשנ"ב וכה"ת. ע"ש. ומימ חזי לאצטרופי לכל סניפי ההיתר דלעיל להקל בדברנו. וק"ל.

במים חמים שרי. ולרש"י ג"ו מקרי הטמנה. ע"כ. וכן מוכח להקל מד' מרן וכו'. אולם אין זה מוכרח. שאדרבה י"ל דנקט סילון לאשמועינן רבותא שגם בזה אסור אע"פ שאין המים מתבשלים בו. וכ"ש כשהמים מתערבים הצונן בחמין שהמים מתבשלים בשבת שאסור. וכ"כ התוס' וז"ל, ולר"י נראה דמה שהיו מתערבים הצונן בחמין לא הוה דמי להטמנה וליכא למילף מינה. ד"ל דאסרי להו מפני שמבשל המים צוננים. עכ"ל. ולכן איני מוצא אסמכתא מספקת להתיר להשתמש במים חמים שהוחמו באמצעות ההסקה מרכזית. עכ"ת. ולפע"ד העיקר כמ"ש מתחלה שלא אסרו אלא כשהסילון מוקף מכל צד ואין המים מתערבים יחד. הלא"ה משוא שרי. וכמ"ש המג"א ושאר אחרונים. וכדמוכח נמי מ"ש הר"ן פ' כירה (לט:). ומדברי רש"י נראה שסילון זה של צונן הוא מה שאנו נוהגים ליתן בשבת מים מבושלים ואם איתא דהכי הוא מה שאנו טומנין כד"ה והרב ר' יונה. ובב"י סי' רנ"ג. נראה לי דאסור דכה"ג הטמנה קרי לה בשמעתין. אבל התוספות אמרו שבדבר המעורב לא שייכא הטמנה. אלא סילון זה היה עובר בתוך האמה ופיו לתוך וכו' וכה"ג הוא דדמי להטמנה. עכ"ל. מוכח דאין לאסור אלא כשאין המים מתערבים. וכד' האחרונים הג"ל. (וע"ע בחי' הריטב"א שבת לט: ד"ה ממעשה.) ועי' בית מאיר (סי' שכו) ש"ל דאף רש"י מודה להתיר כשהצונן מתערבים בחמין דלא הוי הטמנה בכה"ג. ע"ש. ועי' להמשנ"ב בבאה"ל. שאפשר שאם המים באים מעצמם ממילא להסילון. אף שבאו לסילון בשבת. אין שייך עליהם שם הטמנה. כיון שהוא לא הטמינם בעצמו. ע"ש. ויש לחלק. ועכ"פ בנ"ד שהצוננים מתערבים בחמין לא שייך שם הטמנה ע"י. ודלא כהמשפטי עוזיאל הג"ל. ומה שרצה להוכיח המשפטי עוזיאל מד' התוס' (שבת לח:). לאסור בזה. הנה המעיין ישר יחזו פנימו דאדרבה מוכח מד' התוס' כל בתר איפכא. שהרי במסקנתם כתבו שכל טעם האיסור אינו אלא משום הטמנה וכנ"ל. ובפרט שכ"ה דעת מרן הש"ע והאחרונים וזה ברור. וע"ע פני יהושע (שבת לח:). ודו"ק. (מב) מסקנא דדינא בהא סליקא ובהא נחיתנא שמוחר לפום דינא לפתוח הברו של המים החמים שהוחמו בדוד שמש. ולהשתמש בהם לשטיפת כלים ורחיצת ידיים ולשתיה וכל כיו"ב. (וכו) מותר לסגור הברו לאחר שהסתפק מהם לצרכו). ואין לחוש לזרימת המים הקרים לתוך הדוד והצנורות היוצאים ממנו ומתבשלים שם. ומיהו אם אפשר לסגור את ברו המעבר של המים הצוננים. ולהסתם ע"י את זרימתם לתוך הדוד. נכון לעשות כך. כדי לצאת מכל פקפוק. אבל כשאי אפשר לעשות כן מותר להשתמש במים החמים. (ואם המים חמים הרבה ורוצה למוגם ע"י פתיחת שני הברוים ביחד החם והצונן. אפשר להקל גם בזה). והרוצה להחמיר על עצמו לבל ישתמש במים שהוחמו בדוד שמש. מטעם גרם-ביטול של המים הצוננים. תבא עליו ברכה. אולם גם המקילים יש להם על מה שיסמוכו להלכה ולמעשה. והכי מורינן בס"ד בכחא דהיתרא דעדיף. והשי"ת יאיר עינינו בתורתו הקדושה והטהורה אמן.

סימן לה

נשאלתי אם מותר להשתמש בשבת במים חמים שהוחמו באמצעות ההסקה מרכזית לשתייה ולשטיפת כלים וכדומה. וכן אם מותר להשתמש במים חמים הנאים מכיור השמלי (בוילר). כי הם עשויים באופן שמיד עם פתיחת הברו וקילוח המים החמים היוצאים ממנו. חודרים תחתם מים צוננים שמתבשלים בדוד ובכיור הג"ל. וה"ל פסיק רישיה ולא ימות. יורנו ושכמ"ה.

א) לכאורה כיון שע"י פתיחת הברו הוציא מים חמים גורם שתודרים מים צוננים לתוך המיכל. או לתוך הכיור. ומתבשלים במים החמים שהם בתולדות האור. ויש בזה חיוב מן התורה משום מבשל. יש לאסור אע"פ שאינו מתכוין כיון שהוא פסיק רישיה. אלא שיש לפתוח פתח ההיתר. מההיא דאמרינן (שבת קכ:). לא תעשה כל מלאכה. עשייה הוא דאסור. הא גרמא שרי. ופתיחת הברו

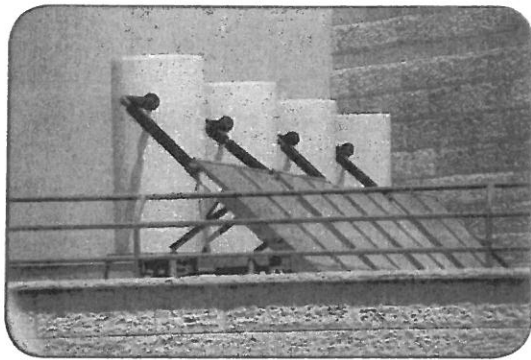
ט) והנה בשבת (מ:) שינוי. מעשה שעשו אנשי טבריה והביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמין. אמרו להם חכמים. אם בשבת כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה. אם ביו"ט כחמין שהוחמו ביו"ט ואסורין ברחיצה ומותרין בשתיה. וכתבו התוס' שם. מבעו"י הביאוהו. וכדפירש בקונטרס. ואע"פ שאין שום איסור בהבאה. וכדנניא בפ"ק (יח.) פותקין מים ליגנה ומתמלאת והולכת כל השבת. מ"מ אסורם ברחיצה גזירה שמה יערבם בשבת. ולערבם בשבת אסור משום תולדות האור. וחשיבא כדא גזירה וכו'. אך בגמ' מדמה לה להטמנה מבעו"י. וילף מינה לאסור להטמין מבעו"י בדבר המוסיף הבל. גזרה שמה יטמין ברמץ ושמה יהתה. ולר"י נראה דמה שהיו מתערבין הצונן בחמין לא הוה דמי להטמנה. וליכא למילף מינה. ד"ל דאסרי להו מפני שמבשל המים הצוננים. ונראה לר"י דהסילון לא היה מתערב בחמין כי היה מוקף מהיצות מכל צד. והיו המים הצוננים שבסילון מתחממים מתחת חמי טבריא. ולא היו רוחצין בחמי טבריא עצמן לפי שריתן רע. והשתא דמי להטמנה. שמים הצוננים היו נטמנים בתוך החמין להתחמם. עכ"ל. נמצא שלפי מסקנת התוס' לא איירי כלל באופן שהצוננים מתערבים עם החמים. וכמ"ש מהרש"א שם. ולפ"ד ר"י נדחה פ"י קמא. ע"ש. ולפ"ז אף שלפי פ"י דראשון של התוס' (שהוא בעצם פרש"י ז"ל). יש מקום לאסור להשתמש במים החמים אחר פעם הראשונה. בהיות שחדרו לתוך הדוד מים צוננים ונתערבו לתוכם. וסתמא דמילתא דין תולדות המה כדין חמי טבריא. דתרווייהו חד טעמא נינהו שאסורם אטו תולדות האור. וכן מתבאר בפמ"ג (סי' שיח א"א סק"ט). ע"ש. מ"מ לפי מסקנת התוס' אין לאסור אלא כשהסילון מוקף מכל צד ואין הצוננים מתערבים בחמין. וא"כ בנ"ד בדין עירובא שרי לנא. והטוש"ע (סי' שכו ס"ג) פסקו כהתוס'. דמייירי שהסילון מוקף מכל צד. ופיו יוצא חוץ לאמת המים. ומיימו נשפכים לעוקא (גומא) שבקרקע. ע"ש. וכתב המג"א בסק"ד. שלפ"ז אם המים מתערבים מותר. דלא מקרי הטמנה בכה"ג. ולרש"י גם בזה אסור. ע"כ. וע"ע במג"א (סי' רנ"ג ס"ק לב) דלא ק"ל כרש"י הג"ל. ע"ש. וכ"כ בש"ע הגר"ז (סי' שכו ס"ג). שכל זה באופן שהסילון מוקף מכל צד וכו'. אבל אם הוא שופך הצונן לתוך האמה אין זה נקרא הטמנה כלל. לפיכך מותר להמשיך הצונן מבעו"י לסם והוא נמשך והולך כל השבת כולה. ומותר ג"כ לרוחץ בו כמו בשאר חמי טבריא. ע"כ. וכן דעת הרב תוספת שבת והרב אמר מרדכי שם. וכ"כ המשנ"ב. ובשעה"צ סק"ו. ע"ש.

מא) אולם ראיתי בשו"ת משפטי עוזיאל מה"ת (חארות סי' מה) שנשאל בדין מים שהוחמו באמצעות הסקה מרכזית. אם מותר לפתוח הברו בשבת. ואחר שהעלה שלדעתו אין שום איסור במה שגורם להדירת מים צוננים אל תוך דוד ההסקה. (ועמש"כ להאן סי' לה שאין להקל בזה דהוי איסור תורה שהמים מתבשלים בחמי האור. ואכמ"ל.) שוב הביא הדין של מעשה באנשי טבריא שהביאו סילון מע"ש וכו'. וכתב. שמכאן אנו למדין לאסור בנ"ד השימוש במים חמים שהוחמו ע"י הסקה מרכזית גזרה שמה יערבם ביודים. איברא שיש לצדד להתיר ממ"ש המג"א (סי' שכו סק"ד). שכל זה דוקא בסילון המוקף מכל צד. אבל אם המשיך הצונן לערבם

שימוש בדוד שמש

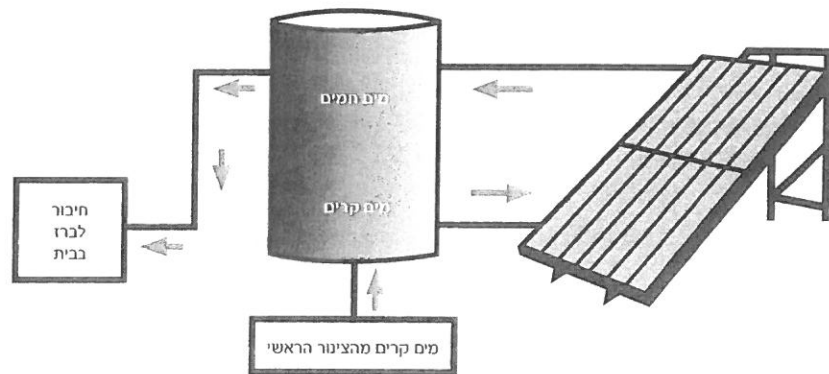
מזה עשרות שנים משתמשים אנשים רבים בדוד שמש לחימום מים. האם מותר להשתמש בו בשבת?

כיצד פועל דוד שמש?

דוד שמש - טוב להימנע משימוש בשבת, אך ניתן להקל במקום צורך!

הקולטים את חום השמש ועטופים בזכוכית השומרת על החום. לתוך צינורות אלו מוזרמים מים מן הדוד, והמים מתחממים במהלך תנועתם. לאחר שהתחממו חוזרים המים אל הדוד, ובמקומם זורמים לתוך הצינורות מים אחרים מן הדוד. כאשר פותחים את ברז המים החמים בבית יוצאים מים חמים מן הדוד, ובמקומם נכנסים אל הדוד מים חדשים מרשת המים הכללית.

בשאלת השימוש בדוד שמש יש לדון מצדדים שונים. ראשית, כאשר האדם פותח את ברז המים החמים בביתו, הוא גורם כאמור לכניסת מים חדשים אל הדוד. מים אלו מגיעים תוך זמן קצר אל הקולטים ומתחממים מהם, ונמצא שהאדם במעשיו גרם למים אלו להתחמם. כאן יש לדון כיצד עלינו להתייחס לחימום זה: האם הוא נחשב כבישול בשמש (ומותר) או כבישול בתולדות שמש (ואסור)?

Science

natural convection (the tendency of hot water to rise) moves water from the tank to a home's pipes.

- **Thermosiphon:** The water tank is separate from the solar collector. Cold water moves through the tubes of a solar collector, and natural convection pumps the resulting hot water into a storage tank. From the storage tank, the water travels into the home's water pipes.

Active systems typically fall into one of three categories:

- **Direct:** Water moves through the solar collectors and into a storage tank with the help of electrical pumps and controls.
- **Indirect:** Instead of heating water, the solar collectors heat a "heat transfer" fluid, such as antifreeze. The antifreeze then flows into the sealed piping of a heat exchanger, where it is surrounded by water. The water picks up the heat from the antifreeze (but never mixes with it), and is then pumped into a storage tank.
- **Drainback:** A drainback system is like the indirect system except that it uses distilled water as the heat-transfer liquid, and it has a separate "drainback" tank for the distilled water. Pumping all of the heat-transfer liquid out of the system and into an interior tank makes it ideal for colder climates, since the liquid isn't exposed to extremely cold weather.

Whether the solar system is passive or active, it costs a lot more than you'd pay for a gas or electric model (more on price later). But some people are cutting back on the cost by making their own. As it turns out, the most basic type, the batch heater, is a relatively simple build-at-home project.

« 1 2 3 4 5 »

Citation & Date | Reprint

MORE TO EXPLORE

נאסרה, ואמנם כתבתי שם לדון בזה אליבא דהראב"ד, אבל בזה לית מאן דפליג דדעת הרבה פוסקים כן, ויעו"ש בספרי גם ביתר הדברים שכתבתי שם בזה. מכל הליו נלפענ"ד ברור שאין מקום לאסור בכגון זה התבטולין שהוחמו משום נהנה מאיסור גולה.

ואסיים בברכת שים שלום טובה וברכה ויקיים בו: עוד יגובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו בכל טוב סלה באהבה ובידידות נאמנה

ידידו מוקירו ומכבדו כרו"ע
אליעזר יהודא וולדינברג

סימן יט

שימוש בשבת במים מדודי השמש

ב"ה. אור ליום ב' ד' טבת תשכ"ב.

ירושלים עיה"ק תובב"א.

לכבוד ידידי היקר הרה"ג החה"ש וכו' מוהר"ר יוסף קאפח שליט"א חבר ביה"ד בפעיה"ק ת"ו

אחדשה"ט באהבה וכבוד.

נהנת' מהבירור ההלכתי על אודות השימוש בשבת במים מדודי שמש, שפירסם ככו' בקובץ זכרון הנקרא בשם "הראלי", וכדרכה של תורה אבוא בזה לאות הוקרה בכמה הארות והערות. ואת הנלפענ"ד להלכה.

(א) לפענ"ד עיקר היסוד שיש לבוא בזה להתיר השימוש במים מדודי שמש הוא מה

שכותב כת"ר בסוף דבריו, כי אין זה מים שהוחמו בתולדות חמה כי אם כמים שהוחמו בחמה עצמה שבכה"ג לכו"ע שרי, כמבואר בשבת ד' ל"ט ע"א, ונפסק בפשיטות להלכה ברמב"ם בפכ"ב מה' שבת ה"ט ובשו"ע א"ח סי' שי"ח סעי' ג', וקולע הוא ההסבר שמסביר כת"ר ע"ז מפני: שהרי מים שבת גותחממים בעברם במקלטים שהם צנורות של מתכת העומדים להדיא מול קרני השמש, ואין המים מתחממים מהמת חום הצנור אלא ישר מחום קרני השמש. אע"פ שהצנור עצמו מתחמם מעט אין בחומו כדי לחמם את המים, והם מתחממים בעברם כמה כמה פעמים מול השמש ובכל פעם קולטים מעט חום עד שמתחממים די הצורך. ואין לדמות צנורות אלה לחול ואבק דרכים דתגן במתניתין ולא יטמיננה בחול ובאבק דרכים בשביל שתצלה החול ואבק דרכים כבר קלטו חום רב השמש ומבשלים ומחממים גם בהעדר השמש, שאם תעביר חול זה למקום צל עדיין מספיק חומו כדי לבשל, ובכי האי גוונא הוא דגורו תולדות חמה אטו תולדות האור משום דמחלפי, אבל אלו לא היו מתממין אלא רק בעודם מול השמש וכנגדה מאי איכא למיגור משום דמחלפי, הרי רואים

שהשמש היא הפועלת ובהעדרה אין שום פעולה, ובגדון דידן אלו נקח צנור-מקלט זה למקום אחר לא יהיה בו כדי לחמם כלל, ואין בעובי מתכתו כדי לחמם בחומו, ונמצא שהמים מתחממים באופן ישיר מהשמש, ובכי האי ודאי קרינא ביה חמי חמה ולא תולדות חמה ושניי. וזאת יש לדעת כי לתות הזוכית שעל המקלטים אינן פועלות כלל על חומו המים ואין להם שום השפעה לכך ואינן אלא מונעות את הרוח והאוויר הצונן מלקרר את המים העובר חליפות בצנורות הקליטה עכ"ד המחוכמים.

והדברים ראויים לאמרם. וכבר ראיתי בגדולה מזו בספר שביתת השבת מלאכת מבשל בבאר

רחובות ס"ק מ"ד שנוטה לומר כי גם כשנתח כלי מתכת ע"י זכוכית (ואינו נדלק אש דאלי"כ הו"ל אש גמור) שמצטמצם על ידי ניצוץ השמש וע"י מתבשל האוכל שבתוכה דאלי הו"ל זה חמה עצמה. ואם הבעל שביתת השבת לא החליט הדבר בודאות, נראה דהוא זה מפני שבשם הרי מכה ניצוץ השמש נרתח ממש גם הכלי-מתכת כשלעצמה, ומכה רתיחת הכלי מתכת — ועכ"פ בסיוע הרב — הוא שמתבשל האוכל שבתוכה. (ועכ"פ כך חשב הבעל שביתת השבת כמתבאר בדבריו שם) ולכן יש שפיר מקום לומר דבכה"ג הו"ל יותר תולדות-חמה, אבל בגון נידהונו, שבצנור המקלט אין בו בכשלעצמו בכדי לחמם כלל והוא משמש רק ככלי מכשיר להעביר אל המים חום קרני השמש, בכל כהאי גוונא כר"ע יודו בפשיטות דהו"ל חמי חמה ממש. ומותר [ואפילו לו גם צנור-המקלט היה ג"כ מתחמם הרבה בכל זאת לדעתי היו נקראים ג"כ המים המתחממים חמי חמה, כי חימומם בא לא מכה חמימות הצנור כי אם ישירות מכה-חום קרני השמש, ודומה זה כקדרה העומדת על האש דאע"פ שגם הקדרה מתחממת הרבה בכל זאת חמימות המים שבה בא ישירות מכה האש, ופשוט.

ש"ר נודע לי גם זאת מהמבנה הטכני של דוד השמש וצרת אופן חימום המים שבו מחום-השמש. והוא: דבשולי דוד השמש יוצא צנור לתוך טבלה אשר בתוכה הצנור הוזה מתצקם ומתפתל וסוף הצנור סגור באופן שאין יציאה לצנור הזה, והצנור הזה משוח במין חומר מגנטי אשר מטבעו למשוך את חום השמש ולהכפיל את חומו. ומפעל לו על הטבלה לח זכוכית עבה אשר מרכות את קרני השמש על הצנור, ובוה המים שבתוך הצנור מתחממים. לאחר שהמים מתחממים הרי הם זרמים באופן אוטומטי מהצנור ונכנסים לתוך תחבית, וכמוקדם באים אל הצנור באופן אוטומטי מים צוננים חדשים באשר כן טבע החום לעלות למעלה, וכך נמשכת הפעולה עד אשר התחבית מתמלאית כולה במים חמים. והתחבית היינו דוד-השמש עשויה ממתכת ומעוטפת בצמר זכוכית או בחומר חימי פלסטי העשוי לשמור על חום המים שלא

יתג
ובע
בדי
ומיו
זוה
ביור
אשר
כאן
בגבו
וכשנ
פעול
צמר-
ומעו
ישיר
שרתי
אמצע
מהו
אלא
זה שן
להשש
מפני
לרוד
שאינו
כשאינו
מפני
כל שן
בכלל
בכל כ
בדבר
הזינים
חמה מ
מכל זה
המאירי
הר"ו]
עצמה
שהוא
הדבר
בשביל
שמור
ואגב
לה דין
של המי
אח"כ ל

המים הבאים ממכשיריים אלה, אפילו אם עובדים דרך צינורות ארוכים עד הגיעם לברז, דינם כמים הבאים מכלי ראשון, כל זמן שהם חמים כדי שהיד תהא סולדת בהם (טו).
 כח. כחג מותר להשתמש במיתקנים אלה גם בזמן שהם מופעלים ואף על פי שהמים מתחממים בכחג (טז).
 כט. מותר * להוציא מים חמים מדוד-שמש, גם אם המים נתחממו בו בשבת, ואפילו אם נכנסים במקומם מים קרים לדוד ומתחממים על ידי החמים (טז).

* אולם בימים המעוננים, כשהמתקן מופעל בכוח החשמל, יזהר לנהוג בו כמבואר בסעיף כז.

(סח) כך משמע מרש"י שבת פ ב ד"ה בכ"ש וע"ש בראש יוסף, ונראה דהיינו דוקא כל זמן שהאש או החשמל דולקים, דומיא דאמבטי דזמני טבריה, דאמרין, הצינורות ע"י חכורם לאש מקבלים שם של כלי ראשון, דמה לי סיר גדול ומה לי סיר עם צינורות ארוכים. ויחר על כן אמר חכם אחד בשם מקורבני של החזון איש זצ"ל, דאם שופר מים מתוך דוד שעומד על האש לחור כוס, שהמים שבתוך הכוס מקבלים שם של כלי ראשון, כיון שבשעת שפיכתם היו מחוברים לכ"ך שעומד על האש (אלא דבריה החזו"א צריך עיון שהרי מציינו דקילוח מקיירה רוחתה שהלך אל קיירה צוננת ולא נפסק הקילוח, דין ערוי עלי, כיו"ד ס"י צב סעי' ז ברמ"א, ומיירי שהקיירה הרוחתה היא אצל האש, וכמבואר שם, ואם כדברי החזו"א היינו צריכים לאסור כולה, אלא דע"ש ביו"ד ס"י צא בפמ"ג מ"ז ס"ק ה וסי' קה בדרכי תשובה ס"ק טו, שיש סוכרים שערוי מכ"ך שעומד ע"צ האש אוסר כולה. אמנם ע"ש דאעפ"כ גם הם סוכרים שהאיסור הוא משום שמבליע ולא משום שמבשל. וכן י"ל לדעת החזו"א, דלא מבואר בשום מקום דהא דסי' ש"ח ס"י ג, וע"ש במ"ב ס"ק ע"ז, מיירי דוקא באין הקיירה עומדת ע"צ האש, אבל אם הסקה הודו כבר הופסקה והצינורות המובילים אל הברז הם צוננים, אין על הצינורות אלא דין כלי שני, גם אם יתחממו ע"י וריחת המים החמים כרי שהסי' דמה הסברה של כ"ר, מתוך שעומד על האור והפנותיו חמין ומחזיק חומו זמן מרובה, שבת פ ב תוד"ה רש"י, וזה לא שייך כאן. (טז) מהא דסי' ט"ב ובמשנה ברורה ס"ק ד' ר"סו. (טז) שמעתי מפני גדול אחי, וסברתי עמו, כי מה סעם אסרו תולדות התמה, סי' ש"ח סעי' ג, גזירה אסו תולדות האור, זה שייך בשאר דברים כמו סודר או חמי טבריה, ושם יכולים העולם לשוב שנתחממו באור, ולכן אולי לאחלופי, ומשו"ה גזרו, אבל הכא שדוד השמש שייך אך ורק למים שמתחממים בשמש או מתולדותיה, אין הגזירה של אחי לאחלופי. ובי"ה מצאתי במאירי בסוגיא לפ"א שהוא פוסק כרשב"ג דמגלגלין ביצה ע"ג גג רוחה, והמאירי יסביר את הגזירה דאסו תולדות האור כפרש"י, דמאן דחיי סבר דתולדות האור גינהו, וזה לא שייך בגג רוחה. וע"ש שו"ת הרש"ל סי' סא, דגם הוא נקיט כרשב"ג להתייר

לגלגל ביצה ע"ג גג רוחה, והוא נחזק לפרש דגם הרי"ף והרמב"ם סביר הכי. אלא דעומד למולנו הרשב"א, הרי"ן (נפס בריש"א) והחי הרי"ן (הרא"ה) וע"ש שבת, שהם נקטי להחמיר לגלגל ע"ג גג רוחה, ורשב"ג הוא אליבא דרי"ך, וע"ש במ"א סי' ש"ח ס"ק י, וכ"ה במ"ב ס"ק כ. ולפ"ז הם יסבירו ע"כ את הגזירה דאסו תולדות האור, מאן דחיי שמוחר תולדות התמה יאסר תולדות האור נמי שרי (ע"ין ברש"ל הג"ל). דאי כפרש"י איזה חשש יש בגג רוחה לומר תולדות האור נינהו. ולכאורה לפי כל הראשונים האלה, והאחרונים דנקטי כותיהו, יש להחמיר בני"ד. אלא דנראה דאעפ"כ יש מקום להקל כממה סעמים: א. מי הוא מן המתמידים הוא הרשב"א, והלא הרשב"א סובר דכל שכונתו לרוב אחר אפי' בפ"י מותר, ולכן מותר לנעול כדי לשמור ביתו אע"פ שע"כ ניצוד הצבי, כסי' ש"ח במ"א ס"ק י"א, ע"ש, וא"כ י"ל דגם כאן כל כוננתו רק להוציא את המים החמים מדוד השמש, ולא שיכנסו בו מים קרים להתחמם. (ולחשבי דברי הרשב"א י"ל כמו שכתב הישועת יעקב, דע"כ ל"א דפ"ר אסור אלא בדבר שאין בו רק ענין אחי, כגון חותך ראש של בהמה ודעמו שלא חמות, והדבר בלתי אפשרי, כי אותו הענין עצמו שהוא חתיכת הראש הוא עצמו המתה בהמה, ולכן אסור אפילו אינו מבחין להורגו, אבל אם נעל ביתו בשביל שמירת הבית, גוף העשיה הוא מלאכת הייור, אלא שדודמן הדבר שצבי בתוך הבית והוא ניצוד ע"י העינה, אבל אין האיסור בגוף העשיה, זה לא מיקרי פ"ר כיון שיש שני ענינים נפרדים, וע"ין שו"ת חלקת יואב ח' או"ח סי' י"א, אלא דע"ין כחי רע"ש על המ"א שמקשה על הרשב"א מהא דסי' ש"ח סעי' ג ברמ"א). ב. יש מקום להקל, כי דוד שמש דרוי ספי' מגג רוחה, כי בשלמא התם הוא עושה מעשה בידים, ולגלגל את הכיזה ע"ג גג רוחה, משא"כ כאן דכותנה היא להוציא את המים החמים, ומה שע"י נכנסים מים קרים, מי יימר דגם בכ"ה ס"ק י"א, י"ל עוד שדוד שמש אינו דומה לגג רוחה, כי גג רוחה אינו מיוחד בעצמו כמ"ק י"א, ואף דהוה פ"ר, ואנן נקטינן דפ"ר בדרכנו אסור, כסי' ש"ח ועומד דוקא לתולדות השמש (אלא במקרה המציאות היא שגג הוא תולדות השמש), משא"כ דוד שמש של עיקר ביתו הוא לשם תולדות השמש, וזו"זא או"ח ח"ב סי' כזה. ועוד יש סברות להקל בדוד שמש מהא דשו"ת משפ"י ע"זא"ל או"ח ח"ב סי' מה ושערים מצוינים בהלכה סי' עב ס"ק לח. ע"כ"פ כאן מכל הסעמים האלה יש ויש מקום להקל. ועי"ל דאפתי"ל דגם בכ"ה"ג גזרינן תולדות התמה אסו תולדות האור, כ"כ יש מקום להקל בדוד שמש. כי הרי המים הראשונים שנמצאים בדוד ודאי שנתחממו ע"י השמש עצמה, ולגביהם אין כל ספק, דמה לי אם נותנים כלי מלא מים בשמש והם מתחממים דשרינן, סי' ש"ח סעי' ג, ומה לי אם המים מעצמם עוברים דרך צינורות ומתחממים, כי השמש זורחת עליהם במישרין, והוכיכות שנמצאת ע"י הצינורות אינה באה אלא לרכן את קרני השמש, ואין לה תפקיד של ראי, שלגבי יש מקום לומר דהוה תולדות התמה. אחרי שנתחממו המים שבעצונות, הם חוזרים לדוד השמש ואחרים נכנסים לצינורות במקומם, וכך נמשכת ההחמה עד שכל המים שבדוד חמים הם, כלי שינע אום אפילו באצבע קטנה שלו בכל המכשיר. וא"ת שכאשר יפתח אח"כ את הברז להוציא מים חמים מן הדוד ובמקומם נכנסים מים קרים, הרי נוגעים אלה באלה, ולכאורה יש לאסור, כיון שהקמים מתחממים מכוחם, אבל י"ל דזה אינו. שכן אם יוציא מן המים בשבת

משום הטמנה כ"ל, ושפיר איכא זזה, תרתי טעמי לאסור, וכ"ל אליבא דרש"י, — ומש"כ הרשב"א דאף צלינור סתום אסור, אין ראונו לומר, דעובדא דעצרי מיירי צכה"ג, אלא לומר דלפי טעם איסור הטמנה, אף צלינור סתום אסור, ומש"כ צלינור פתוח ודו"ק, — וא"כ דברי הרשב"א קשה להולמן כ"ל, אך ז"ל כיון דהרשב"א הוכיח שתיבן מן המטמנה, מדנקט בחול ואצק דרכים, שבת, ש"מ דמע"ש אין איסור, וצטילון צחמי עצרי, מוכח דאסור מתרי טעמי כ"ל, והיינו צטילון פתוח מע"ש, א"כ ע"כ אנו לריבין לומר, דאין מדמין גזירות חכמים להדדי, ועי' בש"ע הרב צקונטרס אחרון (סי' רנ"ז אות ב') וצמחורה צתרא (סי' רנ"ט ד"ה והכחון), — אמנם שוב ראיתי צריטצ"א שם, שהקשה ומפרק כדברי הרשב"א, וסיים צכה"ל, ומש"כ לא מלי "למיפסק ולמתני", לא יעמינה מצעד יום עכ"ל, ואפשר לומר כוונתו, דאף אם יהי המליאות, וההטמנה יהי על יום המחרת בשבת, במקום שסוף חמה לצוא, ואז יהי צלמח משום איסור הטמנה, אצל אי אפשר "למיפסק ולמתני", לא יעמינה מצעד יום, דהרי אם יהי ההטמנה רק על צילה, שרי, ע"כ פסיק ותני בשבת וק"ל.

יח) ונחזור לדברי החוס' הכ"ל, דשפיר נהנו לדמות פירוש רש"י, עפי"מ דמוכח מדברי הש"ס, דהוי משום הטמנה, ומשום שמה יעמין ברמץ, דאסור אף צמה שהוחמו מע"ש ונשאר מוטמן בשבת, דס"ל לדוחק לומר, דמתרי טעמי אסור כ"ל, — אצל רש"י י"ל דס"ל כהרשב"א הכ"ל, דרבנן נמי מתרי טעמי אסור להו, ופירש המתני עפי" פשוטו, דמשמע דהאיסור, משום דהוחמו בשבת, אצל צלמח אסור ג"כ משום הטמנה כמסקנת הש"ס כ"ל, — ועוד י"ל דצמתני כתב רש"י כן, רק לפי הבורא חמינא, אצל למסקנת הש"ס, גם הוא מודה, דטעמא דמתני הוי רק משום הטמנה, דעוד יותר מזה כתב הצ"ח מאור שם, (סי' שכ"ו סעי' ג'), ד"ל דלמסקנת מודה רש"י, דצמים צמים ליכא משום הטמנה, ומה שפי' צמתני' בצתרוצת מים צמים, זה רק לס"ד, דמשום צישול צתולדת חמה נגעו צה, אצל להמסקנא דהטעם משום הטמנה, מודה לפי ר"י, ומש"כ רש"י בגמ', דמילא להטמנה, שמטמין מים צמים, לאו דוקא מים צתרוצת מים, אלא ר"ל מים צתחוק הסילון צמים דחמי עצרי עיי"ש, — וככה"ג כתב גם הפני יהושע לדעת רש"י עיי"ש, — ואף שצממה ראשונים כתבו, דלשיטת רש"י, אף מים צמים, איכא משום הטמנה, עי' ר"ן וריטצ"א וצמ"צ שם (בשער הליין אות ו'), אצל מה שפי' הצ"ח מאור דרש"י כתב צמתני, דהוי משום חולדת חמה, רק לפי הבורא חמינא, שפיר י"ל לכ"ע, — אצל המחזור לומר, דרש"י ס"ל כשיטת הרשב"א כ"ל, ועי' פני' צאריכות, והנלענ"ד כתבתי.

יט) וכל הכ"ל, אף אם אין צנוד"ד משום הטמנה, מ"מ לפי המשמעות מדברי הליין אליעזר הכ"ל, דיש משום צישול צתולדות חמה, רק מלוד להיתר, מטעם דניכר לכל, שהמה חולדות חמה, הרי צרנו דלהלכה, דאין צלינור זה כדי להיתר כ"ל, אצל אם יש צזה גם משום הטמנה, אז לענ"ד לית מאן דפליג, דצנוגע לענין הטמנה אף צחמה עלמה שייך הטמנה כ"ל, וכן צדון, דלמסקנת הש"ס ופסק הלכה בש"ע ופוסקים, דשייך איסור הטמנה אף לשיטת המהרש"ל, אף בחול ואצק דרכים וחמי עצרי, דל"ש לומר דמאן דחוי סבר דחולדות האור נינהו וכ"ל, וכן לכ"ע אליבא דרי יוסי, דלא ס"ל דגזרינן חולדות חמה אעו חולדות האור, ומ"מ צהטמנה אסור, א"כ ה"ד צחמה גופי' וכ"ל.

כ) ובזה לפי המצואר צח' ליין אליעזר שם, הערת רב אחד, שיש לחוש לחשש הטמנה, מפני שפותחו הצ"ח, מתחממים מים החדשים, ונכנסים לדוד כשהם חמים, ונמלא כמעמין בשבת עלמה צדבר שאינו מוסיף הבל, אך כתב שאין לחוש לזה, מפני שלא גזרו אלא כלי ראשון שהי' על האש, אצל כל שאינו כן מותר וכו', והעיר ע"ז צלין אליעזר, דלמח הרריך לכל זה, הא מכיון שהו"ל חמי חמה, א"כ צכגון דא ליכא צכלל איסור הטמנה, הן צדבר שמוסיף הבל, והן צדבר שאינו מוסיף הבל עיי"ש, — א"כ לפי מה שציארנו, דצלמח שייך איסור הטמנה, אף צחמי חמה, שוב חוזר וגיבור, האיסור משום הטמנה.

כא) ובזה לריבין אנו לדון צלינור שכתב הרב הכ"ל, דלא שייך הטמנה רק צכ"ר וכ"ל, — הגה מה שדן לומר דל"ה כלי ראשון, לא הצנתי דהרי הוי כלי ראשון, רק שלא על האש, אלא על החמה, וצפשוט הוי לומר כיון דכתב דהוי אינו מוסיף הבל, א"כ הרי כתב הרשב"א הביאו המ"צ (סי' שי"ח סעי' ג') שער הליין אות כ"ד, דחולדות חמה, מותר להטמין בשבת, צדבר שאינו מוסיף הבל עיי"ש, אצל גם זה לא ידעתי, דהרי אין לך מוסיף הבל יותר מזה, שהחמה זורחת עלי, ומחממה יותר ויותר, וכמצואר בש"ס לענין חול ואצק דרכים, — וצודאי כוונתו, מטעם שאינו מוסיף הבל מלד עלמו, וכמו שס"ל לרב יוסף, עפי"ד מורו של הרשב"א כ"ל, וכמאן דס"ל כן, אף לענין אש, היכא דאין שולי הקדירה נוגעת צהאש, כמצואר (בסוף סי' רנ"ז), ועי' מ"צ שם, וא"כ מכ"ש צתולדת חמה, דליכא צמליאות נגיעה צחמה גופי', — אצל ז"ע, דדלמא רק לענין הטמנה צע"ש, מחלקינן כן, אצל צנוגע להטמנה בשבת גופי', יש לומר דיש לו החומרא, של הטמנה צדבר המוסיף הבל ג"כ, וכעין דמוכח מדברי הרשב"א הכ"ל כנזכר, אף דיש לחלק, — וגם עכ"ח הרשב"א יש לו שיטה אחרת, ולדידי' אפילו אינו נוגע צדבר המוסיף שייך הטמנה, עי' צחמי הרשב"א (ר"פ צמה טומיין), — וכן לפימ"ש הריטצ"א כ"ל, אין ראוי, מ"מ אף צלא ראוי, הסברא ניתן לחלק צין ע"ש לשבת, — ומ"מ אולי נכנס צכלל שאין מחדשין גזרות מעלמנו וכ"ל, אצל צלמ"ה הרי אינו פשוט כ"כ לומר שצצבת גופי' ל"ש הטמנה, צכלי ראשון, אף צדבר שאינו מוסיף הבל כ"ל, מדלח הוצאו דברי הרשב"א הכ"ל בש"ע להלכה.

כב) ובזה, אף צמה שמטמין מים צמים, פסקינן להלכה דלא כרש"י, דלא נחשב להטמנה, אצל כיון שכבר דנו גדולי האחרונים צנודן לשום חמין צללוותית שומר חמימות (ווארס פלאש) בשבת, אם לא הוי צכלל הטמנה, וצחשי' לצושי מרדכי (או"ח ח"צ סי' נ"ה) מחמיר צזה, אצל כמה גדולי אחרונים מקילים צזה, וטעמם ונימוקם, עפי" המצואר (בשבת דג"ח) וצש"ע (או"ח סי' רנ"ז סעי' ה'), דצפינה מכלי אל כלי, מותר להטמין אפילו בשבת, צדבר שאינו מוסיף הבל עיי"ש, וכמו שהארריך צזה צחשי' זקן אהרן (ח"צ סי' י"ד), וכ"כ החזון איש (הי' שבת סי' ל"ז אות ל"ב), א"כ לפי זה צנודן דידן, דתכנית מעשהו, צשמירות החמימות, מחמת עטיפתו צחומר, לא פחות מללוותית שומר חמימות, ועוד הוי צכלי ראשון שכנגד החמה, וגם מוסיף הבל כ"ל, הרי לא שייך היתרא הכ"ל, — ואף שהחז"א שם, הוסיף עוד לומר, ואפשר דכלי מרוקף צצגד, לא חשוד הטמנה, דלא גזרו אלא להטמין את הכלי צצגד, אצל ליתן צתוך כלי, אינו צכלל הטמנה, דהרי כל כלי מגין על מה שצתוכו, שלא ילטון צמהרה, ולא אסרו ליתן צתוך הכלי בשבת עכ"ל, — הגה החז"א

למעשה: טוב
להימנע
משימוש
בדוד שמש

למעשה: לכתחילה טוב להימנע משימוש בשבת במים שהתחממו בדוד שמש עקב החשש מבישול בתולדות חמה, ובשל החשש שיבוא להשתמש בטעות גם במים שהתחממו על ידי בוילר³¹. אולם המקל בכך יש לו על מי לסמוך³², ובשעת הצורך, כגון לחולה או לילד קטן – מסתבר להקל לכתחילה (כיוון שמדובר בספק בדין דרבנן³³, וספק דרבנן לקולא).

זאת יש לאסורו, כיוון שיש חשש שהדבר יוביל לידי בישול בתולדות האור, וממילא ייתכן שהדבר נכלל בגזרת חז"ל, שאין להשתמש בתולדות חמה העלולות להתחלף בתולדות האור. לעומתו, בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח, סימן י"ד) כתב בהקשר דומה שאין להוסיף על גזרות חז"ל: "ואודיעו כי בימים אלה קבלתי מכתב מהרה"ג ר' משה צבי נריה שליט"א ר"מ בשיבת כפר הרא"ה, ובו הוא כתב לי דבזמנו שאל על אודות דודי השמש את הגאון עמוד ההוראה הגרצ"פ פרנק ז"ל, והיתה דעתו גם כן בפשיטות דהוה ליה כחמי חמה ומותר. ועל הערתו הנוספת שהעיר לו, שלפי דברי רש"י ז"ל בשבת (לט., ד"ה דשרי) שכתב דאין דרך בשולו בכך וחמה באור לא מיחלפא דליגזר הא אטו הא, יש מקום לומר דאם כן בזמן הזה שהדבר מצוי מאד ודרך בשולו בכך, הרי יש לכלול גם מה שמתבשל בחמה עצמה בכלל הגזירה, היתה תשובתו אליו בפשטות, שכבר נאמר בירושלמי אין מוסיפין על הגזירות, וכיון שבזמננו לא גזרו, הבו דלא להוסיף עלה, עד כאן, והנאני".

31 אמנם, אם התקלחו רבים לפני השבת, ובכניסת השבת המים שבדוד פושרים, מסתבר שמותר להשתמש במים אלו בליל שבת (בין אם חוממו על ידי השמש ובין אם חוממו על ידי חשמל, ובלבד שהבוילר כבוי כעת), כיוון שהחשש העיקרי של בישול המים הקרים בתוך המים החמים שבדוד כבר אינו קיים. אמנם פעולה זו תגרום לכניסה של מים חדשים לדוד, ומים אלו יתחממו על ידי הקולטים למחרת בבוקר, אולם זהו לכל היותר 'פסיק רישא' בגרמא באיסור דרבנן, וייתכן שאין בכך איסור כלל, שכן אפשר שהקולטים אינם נחשבים תולדות חמה אלא חמה ממש, כפי שנתבאר לעיל. כמובן, בשבת בבוקר המים שבדוד השמש שבים ומתחממים, והיתר השימוש בהם תלוי שוב במחלוקת המובאת למעלה.

32 יש לציין שכיום בבניינים חדשים יש לעתים דודי שמש בעייתיים יותר. בדודים אלו הצינורות נמצאים גם בשמש וגם בתוך הדוד. המים מתחממים על ידי השמש וממשיכים בתוך הצינורות במעגל סגור ואינם מתחלפים. מים אלו מחממים את הצינורות, והצינורות מחממים את המים הנמצאים בתוך הדוד. באופן זה, לכאורה, המים שבדוד מתחממים בוודאי על ידי תולדות שמש ולא על ידי השמש עצמה, ולכן יש פחות מקום להקל. אמנם, עדיין יש מקום לדון להקל מצד 'פסיק רישא' דרבנן, וזאכמ"ל.

33 היה מקום לטעון שמאחר שזו דרך רגילה לחימום מים – יש בכך איסור תורה, כשם שהצענו ביחס למיקרוגל. אולם בדרך כלל הלכו הפוסקים בדרכו של הגרש"ז אויערבך (לעיל ביחס למיקרוגל), שרק בישול באש נאסר מן התורה (ועיינו במאמרו של הרב אשר וייס, 'בישול בתנור מיקרוגל לענין שבת ובשר וחלב', אורייתא י"ח, עמ' קנט-קסג; במאמרו של הרב ישראל רוזן, 'בישול בשבת ללא אש', תחומין י"ז, עמ' 15-24; ובספר מערכי לב [לפרופ' זאב לב], פרק י"א). בנוסף, מאחר שמשמשים בדוד שמש רק לחימום מים לרחיצה ולא לבישול, ייתכן שאין הדבר נחשב כ"דרך בישול בכך" (אז נדברו, ח"א, סימן ל"ד).

מנוחת פרק א אהבה נג

בוה.

יג. נאמר בתורה (שמות כ, י) לא "תעשה" כל מלאכה וגו', ודרשו החכמים שעשיית מלאכה כשבת בידי אדם ממש אסורה מן התורה, אבל מלאכה שנעשית מאיליה בשבת והאדם רק גרם בשבת שתיעשה המלאכה, הרי זה מותר מן התורה.⁴⁴ וכל שכן אם האדם גרם רק להוצרות תוצאת מלאכה בשבת בלא שגרם לעשיית מלאכה, כגון שגרם כיבוי אש דלוקה ע"י שהוציא הומרים דליקים מסביבתה כאופן שכשלא יהיה לאש כמה להאחו תככה מאליה, שאין זה גורם כיבוי האש בדרך מעשה כיבוי ממש, רק מונע התפשטות האש ואין כאן מעשה כיבוי כלל.⁴⁵ וכגון שגרם למחר בישול תכשיל שלא נתכשל כ"צ העומד ע"ג האש בשבת, ע"י נתינת או הוספת כיסוי ע"ג הקדרה שכתוכה התכשיל, שאין זה גורם למחר בישול התכשיל בדרך מעשה בישול ממש (ע"י הוספת אש) רק

וכל כל
מו או
תוכה:

שנים
חפץ
כאחד
כבר
י"ב.⁴⁰
ל אם
'אחזו
לבדו
ז כח
נתפו
סייע
י'צא

מ י מנוחות

תוס' (שבת צג.) ד"ה אמר רב זבד. ודו"ק.

בשבת במקום הפסד ממון, מדהתירו לו לכבותה ע"י גרמא. ות"ק אינו חושש לזה. (ועיין בפסחים יא.).

45 שבאופן זה לא נעשה שום מעשה כיבוי בפועל, ועדיף טפי מכשנעשה מעשה כיבוי בפועל ע"י גרמא, כגון נותן מים בכלי חרס חדשים בפני הדליקה, שהמים מכבים עכ"פ את הדליקה, אלא שאינו מכבה בידי ממש. וכ"ש כשאינו מכבה כלל אלא מונע התפשטות האש, דאין כאן שום עשייה, ובודאי דאימעיט מלא תעשה כל מלאכה. וכן מבואר בתוס' (שבת מז:.) ד"ה מפני, שכשגורם למניעת התפשטות האש וממילא נכבית האש, קיל טפי מגורם כיבוי ממש. ע"ש. וכ"כ הר"ן והמאירי (שם) וע"ע באור זרוע ח"ב (סימן כח). וכ"כ המג"א (סימן תקיד ס"ק ה) ועוד אחרונים. וע"ע במ"ש בס"ד בשו"ת תפלה למשה ח"ב (סימן כג אות ח). ע"ש.

44 כמשנה (שבת קכ.) שנינו, רבי שמעון בן ננס אומר פורסין עור של גדי ע"ג שידה תיבה ומגדל שאחו בהן האור, מפני שהוא מחרך. ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה. רבי יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מים לפי שאין יכולים לקבל את האור והם מתבקעים ומכבים את הדליקה. ובגמי (שם ע"ב) מבואר דבין לת"ק ובין לר"י"ס גרם כיבוי מותר בשבת מה"ת, דהא כתיב לא תעשה כל מלאכה, עשייה הוא דאסרה תורה, הא גרמא מותרת, ומ"מ אוסר ר"י"ס לתת כלי חרס חדשים מלאים מים, שמתבקעים ומכבים את הדליקה, משום שחושש שמתוך האדם כהול על ממונו להצילו מפני הדליקה, אם תתיר לו לעשות כיבוי ע"י גרמא יבוא לכבות בדיו, שיסבור שמותר מה"ת לכבות דליקה

וכ"פ
קורו
ז"יב
אינו
מין
כ"פ
"ש.
זור
ניין

מנורו

אהבה

פרק א

מנוחת

נד

מונע הדירת אויר צונן לקדרת התבשיל וממילא ממחר כישולו,⁴⁶ כל אלו

מנוחות

וכל שכן וכו' משמע דבתוספת כיסוי לא הוה מבשל ממש מהיית, שאל"כ מאי כל שכן איכא הא בתרווייהו הוי"ל מבשל ממש. וי"ל מיהו ראיתי במאירי (שבת עג): שכי וכל שממהר לאפות או לבשל כגון בולל ומגיס בקדרה "או משים כיסוי של קדרה על הקדרה, חייב משום מבשל". עכ"ל.* וכ"כ הרע"ב (פרק כלל גדול משנה ב). ומבואר ההיפך ממה שכתבנו, אולם לפע"ד צ"ע דבשלמא מניס קעביד מעשה בידיו, אבל משים כיסוי ע"ג הקדרה, אינו עושה מעשה בישול כלל רק מונע חדירת אויר צונן לקדרה, וממילא מתבשל מה שבתוכה, ועדיף מגרמא וכנ"ל.* וכן מוכח מ"ש בסנהדרין (עו): שהכובש על חבירו בתוך המים או בתוך האור ואינו יכול לעלות משם ומת, חייב. ופריך בגמ' מנלן דכובש חייב, ואמר שמואל דאמר קרא או באיבה לרבות את המצמצם. (ופרש"י, לרבות את המצמצם, היינו כובש שצמצמו שם שלא יקום). ע"ש. וממה שצריך פסוק לרבות מצמצם ברציחה, מוכח שבעלמא מצמצם אינו נחשב כעושה מעשה בידים ממש, והיינו הנותן כיסוי ע"ג קדרת תבשיל שלא נתבשל כ"צ, אינו אלא מצמצם, שמצמצם את החום שבקדרה שלא יצא לחוץ וממילא מתבשל התבשיל. וע"ע במ"ש בס"ד בשו"ת תפלה למשה ח"ב (סימן כג אותיות ג-ד). ועכ"פ להלכה אין לנו אלא דעת מרן שמוכח מדיוק לשונו (בסימן רנז סעיף ה) דלא הוי מבשל ממש רק גורם לבישול וכמשי"ל. ולפמ"ש בהערה הקודמת אי"כ נ"ד קיל טפי משאר גרמא, כיון שאין כאן שום מעשה בישול בפועל, רק תוצאת בישול. וכן מוכח מ"ש המג"א (סימן רנד ס"ק יד) עמ"ש השי"ע שם שאסור להחזיר

(46) הרא"ש (פרק במה טומנים סוף סימן ב) כי וז"ל: וכשנותן פירות סביב הקדרה [בע"ש], יזהר שלא יחזיר הכיסוי אם נוטלו משחשיכה, ולא יוסיף עליו עוד, עד שיצולו, משום דממהר "לגרום" בשולן בשבת. עכ"ל. וכ"כ הטור (סימן רנז) ומדיוק לשונם שכתבו דממהר "לגרום" בשולן מוכח דלא הוי אלא גרמא. אולם בשי"ע (סימן רנד סעיף ד) כי פירות שנאכלים חיים מותר ליתנם בע"ש סביב הקדרה וכו' ומיהו צריך ליזהר שלא יחזיר הכיסוי בשבת ושלא להוסיף עליו עד שיצולו, מפני שממהר "לגמור" בישולם בשבת. עכ"ל. ונראה שכן צריך להגיה בלשון הרא"ש והטור הנ"ל, דלשון ממהר "לגרום" בשולן. הוא מגומגם. והול"ל גורם למחר בשולן. וכן כתב לי מו"ר הגאון הנאמ"ן שליט"א. ומ"מ נראה דאינו מבשל ממש, כיון שאינו מוסיף אש, רק מונע חדירת אויר צונן לקדרה, וממילא מתבשלים. וכן מפורש בלשון מרן השי"ע (סימן רנז סעיף ה) גבי הוספת כיסוי ע"ג קדרה בשבת שכי וז"ל: אבל אם אינה מבושלת כ"צ אפי"ן להוסיף על הכיסוי אסור שתוספת זה "גורם" לה להתבשל. עכ"ל. והוא מלשון הטור (שם). ומשמע שאין בזה בישול גמור רק גרם בישול. וכן יש לדייק מ"ש הסמ"ג (לאוין סה מלאכת האופה) וז"ל: ופירות חיות מותר להטמינן אפי"ן סמוך לחשיכה וכו' אמנם משחשיכה אסור להטמינם ולא להוסיף כיסוי עליהם, ואפי"ן על קדרה שאינה מבושלת כל צרכה אע"פ שהתבשיל כמאבי"ד, דבתוספת כיסוי הוהו ליה מבשל בשבת, "וכל שכן שאסור לתת התפוחים אצל האש בשבת". עכ"ל. והוא מלשון שהיית במפתחות הספר (סימן רלא). ע"ש. וממ"ש

* ראה הוספה מכתב יד רבנו המחבר זצ"ל, במנוחת אהבה חלק ד. העורכים ס"ט.

הרכבים מותרים מ בלשון הפוסקים "או

יד. במקום ז

הכיסוי ע"ג הפירות כ"ז ש המג"א וז"ל: "וכל שכן ש: סמוך לתנור ואפי"ן קודם ש"א הובאו בכה"ח (שם א שכן ואפי"ן קודם שהוסק". מ קילא טפי מנתינת פירות ל שהוסק התנור דהוי"ל גרמא דמ"ש "וכל שכן" לא קאי ע קודם שהוסק", רק על מ התנור שכבר הוסק. מ"מ משו הכל שכן. והיינו טעמא כי כיסוי קילא טפי משום ל בפועל כמו בנותן פירות ל שהוסק, שגורם לבשל אותם סמוך למקום שסוף אש לבו מה שהעיר הגרע"א בחידושי ע"ש. ומ"ש הגרע"א (רס"י שו ע"י הוספת אש, אסור מה" לני"ד, דכשמוסיף אש הרי ע: בידים, דהמביא את האור או ו חייב משום מבשל. אבל ב הקדרה שכבר עומדת על האש בישול בידים רק מונע חדירת וממילא ממחר בישולה, והוי"ל

(47) כן כתבו הרבה ראשונים, ח"ב (סימן כח) בשם ריב"א ו יב"כ המרדכי (פרק כל כתיב) וז"ל רבינו קלונימוס בר עובדין שם נראה שאסור עכ"פ בשו

מנוחת פרק א אהבה נה

הדברים מותרים מן התורה אבל אסורים מדברי סופרים.⁴⁷ (וכלל זה נקרא בלשון הפוסקים "גרמא").

יד. במקום הפסד ממון⁴⁸ התירו חכמים עשיית מלאכה בשבת על

מנוחות

מלשון התוס' (ביצה כב.) ד"ה המסתפק, דשבת גרם כיבוי אסור. וכן מצאתי במאמ"ר (סימן תקיד ס"ק י) ש"כ בדעת התוס' ביצה ה"ג. וכן מתבאר בדברי הרשב"א בספר עבודת הקדש (שער ג סימן ג), ובאורחות חיים (הל' שבת אות רז, והל' יו"ט אות נד), ובספר אהל מועד (דרך ז נתיב ח). ובחידושים המיוחסים להר"ן (שבת קכ.). ובמאירי (שם). וכ"פ הרמ"א בהג"ה (סימן שלד סעיף כב), וכן הסכמת רוב האחרונים מגאוני אשכנז, עיין במג"א (סימן תקיד ס"ק ה) ובעוד אחרונים שם. וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק (סי' קנז) דהכי קי"ל שאין להתיר גרמא אלא במקום הפסד ע"ש. (והביאו בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סימן כא אות יד) וע"ש שכ"ד השבות יעקב והגאון רבי שלמה קלוגר ועוד מוסקים). וכ"פ המאמ"ר (סס"י רסה וסימן רעז ס"ק יב), וכ"כ דעת הנהר שלום (סימן תקיד ס"ק ז), וכ"פ החו"א (חאו"ח סימן לח אות ב). וכן מבואר מ"ש הרא"ש והטור ומרן הש"ע שאסור להוסיף כיסוי ע"ג קדרת תבשיל שלא נתבשלה כ"צ מפני שגורם למהר בישולה. (והבאתים בהערה הקודמת), ומבואר שאע"פ שאינו אלא "גורס", אסור מ"מ מדרבנן. וכן העליתי בס"ד בשו"ת תפלה למשה ח"ב (סימן כג) ודחיתי דברי הזרע אמת ח"א (סימן מד) שהעלה להתיר גרמא בשבת אפ"י שלא במקום הפסד ע"ש. ומשם בארה.

47 ע"פ מה שנתבאר בהערה הקודמת שלא התירו חכמים גרמא, ומ"מ במקום הפסד ממון

הכיסוי ע"ג הפירות כ"ז שלא נצלו כל צרכן, וכי המג"א וז"ל: "וכל שכן שאסור להניחם בשבת סמוך לתנור ואפ"י קודם שהוסק". ע"כ. וכ"כ ש"א הובאו בכה"ח (שם אות לב). וממ"ש "וכל שכן ואפ"י קודם שהוסק". מוכח שהחזרת הכיסוי קילא טפי מנתינת פירות לכתחילה אפ"י קודם שהוסק התנור דהו"ל גרמא. ואף שאפשר לדחות דמ"ש "וכל שכן" לא קאי על מה שסיים "ואפ"י קודם שהוסק", רק על מניחם בשבת סמוך לתנור שכבר הוסק. מ"מ משמע יותר שהכל בכלל הכל שכן. והיינו טעמא כמ"ש בס"ד דנתינת כיסוי קילא טפי משום שאינו גורם בישול בפועל כמו בנותן פירות סמוך לתנור קודם שהוסק. שגורם לבשל אותם ממש ע"י שמניחם סמוך למקום שסוף אש לבוא שם. ואתי שפיר מה שהעיר הגרע"א בחידושו שם ע"ד המג"א. ע"ש. ומ"ש הגרע"א (רס"י שיח) דהמקרב בישול ע"י הוספת אש, אסור מה"ת. ע"ש. אינו ענין לנ"ד, דכשמוסיף אש הרי עושה מעשה בישול בידים, דהמביא את האור או המביא את הקדרה, חייב משום מבשל. אבל בנתינת כיסוי על הקדרה שכבר עומדת על האש, אינו עושה מעשה בישול בידים רק מונע חדירת אויר צונן לקדרה וממילא ממהר בישולה, והו"ל גרמא בעלמא.

48 בן כתבו הרבה ראשונים, ומהם: האור זרוע ח"ב (סימן כח) בשם ריב"א ושכן דעת הערוך. וכ"כ המרדכי (פרק כל כתבי) בשם רבינו יואל, (ואף רבינו קלונימוס בר עובדיה שהביא המרדכי שם נראה שאסור עכ"פ בשבת. וכן מדויק

כל אל

זוי לא הוה
! שכן איכא
וי"ל. מיהו
כל שממהר
בקדרה "או
חייב משום
ל גדול משנה
אולם לפע"ד
; בידיו, אבל
עושה מעשה
צונן לקדרה,
עדיף מרמא
(עוה) שהכובש
זר ואינו יכול
; מלן דכובש
באיבה לרבות
את המצמצם,
יקום). ע"ש.
נצם ברציהה,
נחשב כעושה
סוי ע"ג קדרת
אלא מצמצם,
לא יצא לחוץ
; במ"ש בס"ד
ג אותיות ג-ד).
ת מרן שמוכח
ז (ה) דלא הוי
מש"ל. ולפמ"ש
; משאר גרמא,
שול בפועל, רק
! המג"א (סימן
שאסור להחזיר

ע"ט. קדרה שיש בה תבשיל חם ועומדת על האש או על הפלאטה, והוציא את המכסה כדי לראות אם התבשיל נתבשל או לא, ונתברר שהתבשיל עדיין לא נתבשל כל צרכו, אסור לחזור ולכסות את הקדרה בשבת, מפני שממהר את בישולו. פז)

פ. כבר נתבאר לעיל שאם עבר והחזיר את המכסה, אם התבשיל היה מבושל כמאכל בן דרוסאי [שראוי לאכול מהתבשיל על-ידי הדחק], אין לאסור לאכול מהתבשיל בשבת. אבל אם התבשיל עדיין לא הגיע למאכל בן דרוסאי, נראה להחמיר שלא לאכול מתבשיל זה, שמאחר ומעשה הכיסוי מיהר את בישולו, חשיב כמבשל בשבת שאסור ליהנות מאותו תבשיל על פי המבואר לעיל ריש סימן שיח. אבל תבשיל שנתבשל כל צרכו, אם הסיר ממנו את המכסה, מותר לחזור ולכסותו אף אם גורם שהתבשיל יצטמק, וצימוקו יהיה יפה לו. שהרי מצינו שהתירו להחזיר תבשיל על האש

לאסור לכסות את הקדרה אם יש בה עצמות שלא נתבשלו לגמרי, הנה כדן זה נחלקו אחרוני דורינו שהגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה חלק ד' (אורח חיים סימן עו וסימן עז) כתב להקל בזה, שאין לחשוש בעצמות משום בישול.¹ וכן דעת מרן אמו"ר שליט"א, שאין דרך כ"כ לאכול עצמות העוף, ואינו מתכוין לזה. ולכן לית דחש להא לדידן. [נדבשול העצמות חשיב כפסיק רישיה דלא איכפת ליה, שכל כוונת הנותן על התבשיל]. ובאמת דאי נימא דנתינת כיסוי על גבי הקדרה שיש בתוכה תבשיל שלא נתבשל כל צרכו, אינה אסורה אלא משום גרמא, וכדמשמע לכאורה לשון הרא"ש (פרק ד' דשבת סימן ב') והטור (סימן רנו) ומרן השלחן ערוך (סימן רנו סעיף ה'), ממילא הוה ליה פסיק רישיה דלא איכפת ליה בדרכבנן, ולכן מי שאינו רגיל לאכול המוח שבעצמות ואינו מתכוין לזה, שרי לסגור הקדרה שיש בתוכה עצמות. אלא שכבר כתבנו שמדברי המאירי מבואר דהוא חיוב גמור. [וראה עוד בהערה פח]. ועל כל פנים העיקר לדינא כנידון דידן להקל. ועוד חזון למועד. וע"ש במנחת יצחק ח"ח (סימן כה), ובשו"ת מנחת שלמה, שאם מסופק אם העצמות נתבשלו, מותר להחזיר את הקדרה אם אין דרכו לאכול את העצמות.

ואם רגיל לאכול עצמות המתבשלות היטב אסור לכסות הקדרה, וכמו שכתב בספר בדי השלחן (פרק א' סק"ה) בשם מרן אמו"ר שליט"א, וכדעת האגרות משה. ע"ש. וראה עוד כנידון דידן בשו"ת מנחת יצחק חלק ה' (סימן קכו אות ב') וחלק ח' (סימן כה), ובספר יסודי ישורון (עמוד 109-122), ובשו"ת שמש ומגן חלק א' (סימן נג), ובשו"ת מקוה המים חלק ד' (סימן לג), ובספר ישיב משה (עמוד לה).

פז) עיין שלחן ערוך (סימן רנו ס"ד) דאם טמן מבעוד יום ונתגלה, מותר לחזור ולכסותו, וכן מותר להוסיף על הכיסוי, והוא שנתבשלה כל צרכה אבל אם אינה מבושלת כל צרכה אפילו להוסיף על הכיסוי אסור, שתוספת זה גורם לה להתבשל. ע"כ. ולפי זה הוא הדין כנ"ד.

* ואמנם המעיין באג"מ שם יראה, שחזר בו והורה לדברי הגרש"ז זצ"ל שיש בהם בישול, שיש שוני בין ארץ ישראל לחוץ לארץ. ועכ"פ דעת מרן אמו"ר שלי' להקל.

[ובתבשיל לח וכשקיימים תנאי החזרה] אף שמן הסתם התבשיל יצטמק ויפה לו. [ואם היה מתעסק, ראה לעיל עמו' נא]. פח)

פא. תבשיל שלא נתבשל כל צורכו הנמצא על גבי פח או אזכסט שעל האש, אסור לקרבו למקום חם יותר שימהר את בישולו, אף אם התבשיל רותח, או שהוא יבש. ואם עבר וקירב את התבשיל לאמצע אל מקום חם יותר, דינו כמבואר בסעיף הנ"ל.

פח) דמאחר ויש אומרים דכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי שוב אין בזה דין בישול, סמכין על סברתם לענין דיעבד, שהוא איסור דרבנן ליהנות ממלאכת שבת, ולכן מותר ליהנות מהתבשיל אף בו ביום. ועיין בספר אור לציון חלק ב' (עמוד קסא בהערה ד"ה ואם) שכתב, שאם שכח והרים את המכסה בלילה, פשוט שלא יחזירנו, ואם החזיר את הכיסוי, יוציא את הקדרה מעל האש, ואם לא הוציא את הסיר אין האוכל נאסר כדין אוכל שנתבשל בשבת, כיון שהאוכל בודאי נתבשל לפחות כשיעור מאכל בן דרוסאי, ושיטת הרא"ש והרשב"א שכל שנתבשל כשיעור כמאכל בן דרוסאי שוב אין בו משום בישול מן התורה. ואף שהרמב"ם סובר דיש בו משום בישול, וכן פסק מרן (סימן שיח סעיף ד') כיון שכל הבישול כאן בגרמא, שאינו אסור אלא מדרבנן, וכמבואר בגמרא (שבת קכ:): לא תעשה כל מלאכה עשייה הוא דאסור הא גרמא שריא. וכן כל איסור הנאה ממלאכת שבת קי"ל שאינו אסור אלא מדרבנן משום קנס, יש לסמוך על הפוסקים הסוברים שאין כאן משום בישול. ע"ש. אלא שבהלכה לא פירש להדיא דאיירי בנתבשל כמאכל בן דרוסאי, וסתם כן דמן הסתם איירי בהכי. והנה כמה שכתב דכל הבישול כאן הוא מדרבנן, אחר שהוא גרמא, לפי זה יש לדרון להקל אף אם התבשיל לא נתבשל כלל, ועל ידי החזרת הכיסוי התבשיל נתבשל, אם עשה כן בשוגג, על פי מה שביארנו לעיל בהלכות הנאה ממעשה שבת, דבמלאכה דרבנן בשוגג יש להקל ליהנות מאותה מלאכה בשבת גופא, ושכן מבואר בכמה פוסקים. אולם למעשה קשה להקל בנידון זה, שהרי מדברי הראשונים משמע דהחזרת הכיסוי על תבשיל שלא נתבשל הוי איסור תורה, ואין זה בכלל גרמא. וכמו שמורה כן לשון הארחת חיים (הלכות שבת אות עד) שכתב: ולהוסיף כיסוי על החמין כשיש שם תפוחים אסור, דכתוספת כיסוי "הוה ליה כמבשל בשבת". ע"כ. גם המאירי הנ"ל (שבת עג:) כתב להדיא דיש בזה חיוב מן התורה, שכתב וז"ל: וכל שממהר לאפות או לבשל כגון בולל ומגיס בקדרה או משים כיסוי של קדרה על הקדרה, "חייב" משום מבשל. ע"כ. ולפי זה מה שכתב מרן בשלחן ערוך (סימן רנו סעיף ה'): אבל אם אינה מבושלת כל צרכה אפילו להוסיף על הכיסוי אסור שתוספת זו "גורם" לה להתבשל. אין רצונו לומר דהוי גרמא, אלא תפס בלשון כן שהרי כל נתינת קדרה על האש גורמת לתבשיל להתבשל, וחשיב כמעשה בידים. ודו"ק. ויש עוד להאריך בזה, אך כיון שהדברים מפורשים בדברי המאירי לחיוב מן התורה, וגם מדברי הביאור הלכה (סימן שיח סעיף יח ד"ה שנמצא) משמע דלא היקל בנידון דידן אלא בנתבשל כמאכל בן דרוסאי, אבל בלא נתבשל כלל אין להקל, לפיכך כן יש לתפוס לדינא. [ועיין היטב בדברי הביאור הלכה הנ"ל דמוכח מיניה שפיר כדכתבנו]. והסכים עמנו מרן אמרו"ר שליט"א לדינא.

רק לאותו היום בלבד לא יהא ניכר הקנס כיון דבלא"ה אינו יכול ליהנות באותו יום, ולפי"ז צ"ע כמי שהתחיל לעשות כלי בשבת ולא גמרו כיון דבלא"ה לא היה יכול להשתמש בו בשבת יתחייב לפי"ז לפרק מה שעשה בשבת אפילו אם זה היה בשוגג, אולם לא ראיתי בפוסקים שהביאו להלכה דין זה שהנוטע בשבת יעקור, ואם הדין הזה נאמר גם על מבריך ומרכיב, דאפשר שחייבו רק לעקור מפני שהוא דבר קל לעקור ולחזור ולנטוע משא"כ אם הרכיב אפשר שדינו כזומר בשבת דאינו חייב לעקור משום כך את כל העץ, גם מסופקני בעבר ולא עקר אם הפירות מותרין דלענין שביעית תנן נמי בפ"ב משביעית שהנוטע בפחות מל' יום לפני ר"ה של שביעית יעקור, ושאלו ע"ז בירושלמי "לא עקר פירותיו מה הן — נפקין ושמעון — בשם ר' לעזר אין מחדשין על הגזירה — אין מוסיפין על הגזירה", וגם בנוטע כשביעית עצמה נראה דאם עבר

ולא עקר הפירות מותרין אע"ג דעבר אדאורייתא ולא רק על גזירה, שהרי לענין זורע מפורש אמרו דהזורע בשביעית לירק ויצא לשמינית מותר גם מדרכנן כמבואר ברמב"ם פ"ד משמיטה הט"ו אע"ג שעבר אדאורייתא, וממילא נראה דה"ה נמי בשבת כיון דבכולהו הני דתנן יעקור אמרינן דאם עבר ולא עקר הפירות מותרין, גם אפשר דאיכא נמי לספוקי שלא אמרו שהנוטע בשבת יעקור אלא מיד שעדיין אין ההפסד כ"כ גדול כיון שיוכל תיכף לחזור ולשתלו משא"כ לאחר זמן מרובה אשר אם יעקור אותו יפסד לגמרי ולא יוכל עוד ליטע אותו אפשר דאינו חייב לעקור, וכמו"כ נלענ"ד דה"ה נמי שאם נטע בשוגג דיכול שפיר למכור את העץ לאחר ואין הלוקח צריך לעקור, ואפילו אם נטע במזיד אסור רק להרויח דמים ממלאכת הנטיעה שעשה בשבת אבל הלוקח אינו חייב כלל לעקור.

סימן ו

בדין החזרת קדירה בשבת שיש בה עצמות על האש

בספר "שמירת שבת כהלכתה" פ"א הי"ח (ד) כתב: "תבשיל מבושל כל צרכו שנמצאות בו עצמות של עוף אשר עם רוב בישול הן מתרככות וראויות לאכילה, יש להקפיד שגם הן תהיינה מבושלות כל צרכן וראויות לאכילה". דאל"כ אסור להחזיר בשבת את הקדירה או לקרב אותה יותר אל האש וכן לכסות אותה לפני שהעצמות נתרככו ונתבשלו כל צרכן, וגם יש שרגילים להעמיד על האש קדירה עם תבשיל שהוא לצורך סעודת הלילה ועל גבה מעמידים את קדירת החמין של סעודת היום, ולאחר שמסירים כלילה את הקדירה מעל האש מורידים את הקדירה העליונה למטה* ואז הרי העצמות ודאי לא נתרככו. ומפני שהיה נראה כדבר חדש פנו אברכים חשובים מירושלם לגאון ישראל מרן הרב משה פיינשטיין שליט"א לשמוע חות דעתו בזה, והתשובה החשובה שהשיב להם נמצאת בספרו הגדול אגרות משה או"ח חלק ד' סי' ע"ו, ומבואר שם שסובר דאין לחשוש בעצמות משום איסור בישול, אולם ברוב ענותו הוסיף לבקש מהאברכים הנ"ל להראות לי תשובתו ולהודיע דעתי בזה. והנני מביא בזה את אשר כתבתי לו:

לגאון ישראל והדרו גדול מרבן שמו מרן משה פיינשטיין שליט"א.

אחדשה"ט וש"ת וברכות מקרב לב בכבוד ויקר כיאות להדר גאונו אודיעו שת"ח הביאו לפני יקרת תשובתו בענין בישול עצמות בשבת וברוב ענותו בקש מהם לשמוע את אשר נלענ"ד בענין זה לכן ממלא אני בזה רצונו הטהור. אך אקדים תחלה דעצמות כאלה אשר הם סתומים מכל צד והמוח שבתוכם כמוח

בקופסא שפיר מסתבר שאם העצמות עצמם לגמרי אינם נאכלים דבכה"ג אין לחוש משום בישול וכמש"כ הדר"ג, ואף שע"י בישול זמן ארוך גם העצמות מתרככים ונוח יותר לשבור אותם ולאכול ממה שבפנים מ"מ כיון שהעצם הוא ספוגי נראה דשיעור הזמן שצריכים לבישול המוח איננו יותר משאר הבשר שבקדירה, וריכוך העצם הרי איננו כלל לצורך תיקונו אלא כדי לשוברו ולהפסידו בכדי להוציא ממה שבתוכו ולכן בכגון דא לא היתה כלל כונתי לחשוש בזה

(* יעו"ש בהערה קי"א טעם המקילין בזה.

להדיא לאכול [צריכים לומר לפי דמעות מילה ע"י הסרת הערלה וקציצת הנגע שעל המילה שפיר חשיבי כב' דברים נפרדים משא"כ הכא הכל חשיב כאכילה אחת של פרי ושרץ ועדיין צ"ע], אולם עיי"ש באמ"ב שמציין לשו"ת שיבת ציון סי' כ"ח, וראיתי שם שדעתו דעת תורה נוטה דאף ככה"ג שמכוין לאכול מ"מ אם זה ממש פגום שפיר חשיב כמתעסק, ואפשר דכיון שהוא פגום ומאוס אע"ג שלענין שרץ שפיר אסור מ"מ לגבי אינשי אין זה חשיב כלל בגדר של אכילה ולכן רואין שפיר את אכילת הפרי והשרץ כשני דברים נפרדים וצ"ע.

כמו כן פשוט מאד הנד"ד אינו שייך כלל לרבווי בשיעורא דפליגי בה רבוואתי, ודעת הרשב"א היא דלא אסור אלא מדרבנן, דשאני התם דכיון שאותה מלאכה עצמה נעשה בהיתר בשביל חולה שיב"ס לכן אמרינן דאף שמרבה גם לבריא מ"מ אם זה נעשה בטורח אחד ה"ז חשיב כאילו הריכוז נתבשל מאליו ולא על ידו וממילא חשיב מדאורייתא כאילו הכל נעשה בהיתר, משא"כ בנד"ד שכל התבשיל שבקדירה מותר בחזרה מפני שהוא כבר מבושל, לכן אם יש בתוך הקדירה מקצת ששייך בו בישול שפיר חשיב כמבשל בשבת דבר שרובו מותר ומקצתו אסור דחייב, ואין להקשות דלפי"ז איך כתב הר"ן במס' ביצה דריבוי בשיעורין ביו"ט קיל טפי משבת משום דכיון שהעיקר מותר מפני שהוא לצורך אוכל נפש שהוא היתר גמור, לכן גם התוספת כמותו, משא"כ בשבת דפקו"ג רק דוחה שבת אבל לא שהותרה לגמרי, ואם כדברינו לכאורה איפכא מסתברא דכיון שהעיקר היתר גמור צריך שפיר לחול האיסור רק על זה שהוא מרבה שלא לצורך, אך פשוט הוא דשאני התם שגם בהעיקר הוא עושה ממש אותה מלאכת בישול כמו בתוספת שהוא מרבה, ולכן אמרינן דכמו שפקע האיסור מהעיקר כך גם נפקע מהתוספת, משא"כ בנד"ד שבעיקר התבשיל לא נעשה כלל שום מלאכה שיהא אפשר לומר דכמו שנפקע מהעיקר כך פקע גם מהחלק שהוא מרבה.

והנה לכאורה יש לדון שיהא אסור לאכול בשבת אותן העצמות משום איסור נולד, דהא פליגי רב הונא ור"י בשבת דף קנ"ה ע"א בשו"י אוכלא אי שרי או לא ועיי"ש ברש"י דמאן דאסור סובר דהוי כמו נולד, ומעתה אף דאנן קיי"ל דשרי ולא חשיב נולד עדיין יש מקום לומר דכל זה דוקא ככה"ג שגם קודם ה"י על זה דין אוכל ורק לא חזי לאכילה אלא ע"י חיקון והכשר ככל הדברים שצריכים בישול וכדומה, משא"כ בעצמות דלא קיימי לאכילה ואין להם דין אוכל אפי"ו לענין טומאת אוכלין נמצא שרק באמצע השבת נשתנה ונולד עליו תורת אוכל. ולכאורה ק"ו הוא מקרח ושלג שנשתנו בשבת למים דחשיב נולד

אע"ג שהם עומדים להיות מים ואילו העצמות הרי לא קיימי כלל לאכילה, ואין לומר דכיון שתחלת ההולדה כבר התחיל מערב שבת וגם גמר ההכשר עתיד לבוא מאליו בלא שום מעשה לכן עדיף טפי ולא חשיב נולד, דהא חזינן בשמן של בדין דאף שהניח עליהם קורות בית הבד מערב שבת והשמן זב מעצמו כל השבת, ואפי"ה מבואר בתוס' בשבת י"ט ע"ב דחשיב נולד אע"ג שע"מ כן הניחן וסמך על זה שכודאי יזוב ואפי"ה אסור כיון דמעיקרא לא היה חשיב משקה ורק בשבת חל עליו שם משקה, וה"נ גם כאן הרי מעיקרא לא ה"י עליהם שם אוכל, אך כיון שלא נשמע כזאת נראה שצ"ל דכיון שזה רק מתרכך מבלי שנעשה שינוי בצורת העצמות כמו מים משלג או משקה מאוכל, שפיר אמרינן דאע"ג שנתשנו בשבת להקרא בשם אוכל מ"מ כיון שהכל נגמר מאליו בלא שום מעשה ה"ז חשיב כפולין ועדשים שנגמר בישולם בשבת. וכמו כן נראה בעולשין שזרען לבהמה וגם ליקטן לבהמה דאף שאין להם טומאת אוכלין מ"מ אם הדיחן בשבת ונמלך עליהם לאדם שפיר מותר לאוכלן בשבת, וכמו"ש בגמ' ביצה דף ו' ע"ב דמוכן לכלבים הוי מוכן לאדם משום טעמא דדעתא דאינשי אכל מידי דחזי ל"י ולא אסור כלל משום נולד, ואע"ג דהתם אין שום שינוי בגוף העולשין והרי הן כמו שהיו בערב שבת משא"כ הכא שנתרככו, מ"מ אין זה נולד וכדאמרן דאפי"ה רואין אותן כפולין ועדשים. וגם נראה ככוננת הגמ' שם בשבת דהוא רק משום איסור "מוליד" ולא משום מוקצה של "נולד", אך צ"ע טובא בפנ"י שבת דף נ' ע"ב דלא סובר הכי וצ"ע.

בפיו הדברים הנני חוזר על האמור קודם שגם אותם האנשים שאינם רגילים כלל ללעוס את העצמות אפילו לאחר שכבר נעשו רך, דמ"מ אם באותה העיר יש הרבה אנשים שכן אוכלים אותן ומרגישים בזה טעם טוב ומיוחד דאפשר שגם להם אסור להחזיר את הקדירה לפני שהעצמות נתרככו, אלא שלכאורה נראה דאף שכתב הרמ"א באו"ח סוף סי' רנ"ט שאסור לסתום את התנור אם יש ספק דשמא לא נתבשלו עדיין כראוי, מ"מ בנד"ד שאין דעתם כלל על העצמות נראה דבמקום ספק יש להקל, אבל מ"מ אלה שכן רגילים לאכול אותם צריכים שפיר להזהר אפילו במקום ספק. והלום נודע לי ממוכרי בשר שגם עצם החזה של עגלים צעירים כשמתבשל זמן ארוך על האש הוא נעשה רק וטוב למאכל, ורבים קונים את זה במיוחד כדי לתת אותם תוך החמין של שבת שעומד כרגיל על האש זמן ארוך וכשמתרככים הם נלעסים היטב ונהנים מזה, וצ"ע טובא דמה טעם לא הזכירו הפוסקים להזהר מהחזרת קדירה כזו כליל שבת עד שגם העצמות הרכים יתרככו ויתבשלו כראוי.

מהגרש"ו אויערבך שליט"א, אם כוונתו שראויות ממש לאכילה היה זה ודאי אסור כשליקת עור לאכילה ולא היה שייך לומר בלשון יש להקפיד דהיה זה איסור מלאכה ממש, אבל דבר כזה ליכא במציאות כלל, שלכן דאי כוונתו על ענין כזה שעי"ו נעשה רך מסתם עצמות ונקל עי"ו לשוברו בשינוי וליקח המוח ולמצוץ הרוטב והטעם שבזה הוא חדוש לאסור ולא הי"ל ברור לאסור שלכן כתב רק בלשון יש להקפיד, ולכן אף שאין זה הוראה על דבר מיוחד שאסור לחכם אחר להורות להתיר לו אלא הוא רק דין שכתב חכם אחד בחדושו דעתו שרשאים חכמים אחרים לחלוק, מ"מ מאחר שהגאון הרש"ו אויערבאך שליט"א שהוא בעל הוראה גדול סובר להתמיר היה טוב להראות לו תשובתי זו ולהודיע דעתו בזה.

ג.

והא דהגרלה דנעשית ממוסד אינו צדקה אם רשאים לקנות כרטיסי הגרלה מכספי מעשר, הנה בעצם תלוי איזה מין הגרלה הוא אם יש לזה שיוי ממון או אין להם שום שיוי, היינו דהגרלה שיש לה קצבה להכרטיסים כגון שלהריוח אלף דאלאר עושין למשל רק חמשה אלפים כרטיסים שנמצא שהוא ספק ידוע דאחד מחמשת אלפים ירויח ושייך לשום כמה שיהיה ספק זה דאחד מחמשת אלפים ירויח סך אלף דאלאר והוא כדמצינו בגמ' (מכות ג' ע"א) מכירה דטובת הנאה בכתובה שנישום לפי סך הכתובה ואיכות הספק דמיתה וגירושין שתלוי בבריאות הבעל והאשה ובאופן חייהם אם בשלום גמור או כשאיקא לפעמים קטטה ואם יש נכסים להבעל, וכן כל מכירת שטר שלבד ענין המתנת הומן איכא ספק קצת לפי מצב הלוה בנכסים ולפי נאמנותו, וכן הוא שייך שומא לשיוי שומת ספק זה בקטנו וגדלו, ואיכא הגרלה דאין לה קצבה כגון שמוסד הצדקה מוכרת כרטיסים בלא מספר ומוכרים כפי שיוכלו למכור משך זמן גדול שאפשר שיהיו אף עשרת אלפים וגם כמה עשרות אלפים לא שייך לשום שיוי ספק כזה שא"כ אין לספק כזה שום שיוי, שלכן אם הוא הגרלה דיש לה שיוי והשיוי שהעמידו הגבאים אינו גדול ביותר ששייך שיקנו אף אינשי שאין בכוונתם לצדקה צריך שיקנה ממונות שלו, ואם הוא הגרלה דאין לה שיוי הרי כל מי שלוקח הוא לנתינת צדקה ויכול ליקח זה ממונות מעשר. ואם נודמן לאחד שגורלו הרויח מעצם הדין הוא שלו דהא כיון שאין להספק ענין שיוי הוא בהכרח מה שעושין כן הוא למתנה לאחד מהנותנין משום הוריוות לקנות כרטיסי הגרלה לצדקה שעי"ו הדרך שמוכרין הרבה יותר ונתקבץ לצדקה הרבה יותר מכפי שמבקשין שיתנו צדקה ואיכא רוחא לצדקה עי"ו שלכן הרשות ביד הגבאים ליתן מתנה זו, אבל מ"מ מן הראוי שבאם גורלו הרויח יחזיר למעשר הדמים ששילם

בעד כרטיס הגורל, וגם המעשר שצריך ליתן מרויח זה לצדקה דלא גרע משאר ריוח ויתן זה למוסד זה. ולא מובן מה שנכתב בהשאלה אם רשאים מטעם טוה"נ דבעלים או גם אלו המעשים לצדקה אף דלא שייך להם טוה"נ, דמכסף שכבר נקבע עליהו שם אינו צדקה אינו יכול לשנות לצדקה אחרת גם הבעלים ורק במעות מעשר אף שהופרש ליקח משם לכל צדקה שיוזמן לו יכול לקנות כרטיס מהגרלה שאין לה שיוי, וממילא לא שייך למי שמונת בידו מעות צדקה ליקח מהן כרטיס הגרלה אף שמעות הצדקה הם של אותו המוסד, ולא מובן מה שנכתב בהשאלה כיון דהצדקה אינה מפסדת דאף ליתן לאותה הצדקה אינו יכול ליתן מכספם, ואם יש בזה אינו כוונה לשאלה אחרת יכתבו מה כוונתם ונעיין.

והנני יודים מוקירם ומברכם,

משה פיינשטיין

פימו עז

עוד בעניין עצמות העוף שבטשאלנט
אם כשלא הגיעו למאב"ד נאסר להחזיר
הקדירה בשבת מחמת שמבשלן

בע"ה

ט' תמוז תש"מ

מע"כ ידידי הגאון הגדול מפורסם מחכמי א"י כש"ת מוהר"ר שלמה זלמן אויערבאך שליט"א. הנה נהניתי מאד אשר ידידי הדר"ג כתב לי דעתו בזה ובאשר שהוא כחלוק במציאות השתדלתי למצא מי שמניחין גם בפה בשר תרנגולין בטשאלענט ואין יודעין חלוק לענין הבשול, דמה שאוכלין מהעצמות הוא הסחוסים שבראשי העצמות שמראיהן משונה מהעצמות ממש אף שהם ג"כ קשים אבל לא כהעצמות ממש וכן עצם קטן שבראשי הכנפים, אבל מי שאוכל אותם אוכלם גם בבשול גדול דבחול, אשר מומן שמניחין הטשאלענט לפ"מ שדרכן בכאן הוא כבר מבושל עד אמצע סעודת הלילה וכבר הם ראויין לאכילה. והעצמות דחוליות הגררת אין אוכלין אף אחר שהיה בשול גדול משעה שהניחו הטשאלענט עד סעודת הצהריים שהוא יותר מט"ו שעה, ואם יש מי שאוכלן הוא רק בליעה בעלמא בלא טעם שזה אפשר אחר בשול גדול אף דבחול שכבר נוחין להתפרק, אבל הא דהר"ג כותב שאוכלין אותן בא"י כשנתבשלו בבשול זמן ארוך דהטשאלענט מוכרחין לומר דבמדינתנו ארה"ב שרגילין הכל אפילו עניים בהרבה בשר וכולן מניחין בטשאלענט בשר בהמה, וגם בשר עוף יש להם

רנג דין פירה ותנור לתן עליהן הקדרות בערב שבת. ובו ה' סעיפים:

א פירה שהיא עשויה בקדרה (א) ושופתין על פיה קדרה למעלה, ויש בה מקום שפיתת שתי קדרות, (ב) אם הסקה בגפת (ג) שהוא פסלת של זיתים (ד) או בעצים, אסור * (ה) לתן עליה * תבשיל (ו) מבעוד יום * בלהשהותו עליה, (ז) אלא אם כן נתבשל כל צרכו * והוא (ח) מצטמק (פרוש, הולך

באר הגאון
א שבת ל"ו
הושעיא ורבו
הנה לדעת ה
וכן דעת ר
הר"ם
והרמב"ם
מהלכות שבת

באור הלכה

הנה, מפני שהסימן הזה רבו פירותיו, וכדי שלא יבלבל עיניו גם בקצתהו, ובה נמצאת, חזב אדם למשמש וכו'. ונראה דלחכי שנו הלש דהיה קשה להו דבמתניתין לא אסרו לצאת סמוך לחשכה אלא אם אותו דבר האסור בו בשבת, אבל לא שיצטרף למשמש פו יש לו איהו דבר שאסור לצאת בו עם הל' לא גרו רק כשרוצה לצאת בהתפז חוץ לביתו, ובהו משמע דאף כשיש סמוך לחשכה גם כן חזב למשמש, ולזה שנו הלשון וכתבו מזנה, דהאי חזב אינו אף מה שאין כן עם אסורא הוא. אבל לפי מה שמחלק הגר"א דמה דנקט חנניה עו לא הינו סמוך לחשכה דמתניתין, דעם חשכה הכונה סמוך לשקיעה ממש, אתי מה שהקשינו, דסמוך לשקיעה ממש חיובא איכא למשמש ואף כשיושב בביתו.

משנה ברורה

הנה, מפני שהסימן הזה רבו פירותיו, וכדי שלא יבלבל עיניו גם בקצתהו, ובה נמצאת, חזב אדם למשמש וכו'. ונראה דלחכי שנו הלש דהיה קשה להו דבמתניתין לא אסרו לצאת סמוך לחשכה אלא אם אותו דבר האסור בו בשבת, אבל לא שיצטרף למשמש פו יש לו איהו דבר שאסור לצאת בו עם הל' לא גרו רק כשרוצה לצאת בהתפז חוץ לביתו, ובהו משמע דאף כשיש סמוך לחשכה גם כן חזב למשמש, ולזה שנו הלשון וכתבו מזנה, דהאי חזב אינו אף מה שאין כן עם אסורא הוא. אבל לפי מה שמחלק הגר"א דמה דנקט חנניה עו לא הינו סמוך לחשכה דמתניתין, דעם חשכה הכונה סמוך לשקיעה ממש, אתי מה שהקשינו, דסמוך לשקיעה ממש חיובא איכא למשמש ואף כשיושב בביתו.

נמי איתא חזב למשמש עם חשכה, כלשון הפרי"א. ואחר כך מצאתי בספר נהר ש הוא נחית לחלק בין ההיא דחנניה לההיא דמתניתין וכמו שכתב הגר"א: * לתן עליה. הינו, על גב הכירה, ונראה נקרא עבי דפנות הכירה, וכל שכן נגד חז מלמעלה, ואפלו אם היא מקסה בכסויה ומעמידה על הכסוי, כן כתב הר"ם והטור לקמן בסעיף זה [עין שם בבית יוסף וב"ח, וכן הסכים המגן אברהם בסעיף כה"ח], אך מדברי הרמב"ם בפרק ג הלכה ד שכתב, אין משהין אותו על גבי הא וכו', עין שם, משמע לכאורה דעל גבי כסוי אין בכלל על גבה, דאפשר דהוא נ כסה הגחלים באפר, דאמרינן דמסתמא טוב הסיח דעתו ממנה ולא אתי לחתווי. ו י"ג שכתב, ואם טח פי התנור בטש וכו', דמשמע דאף במקסה יש חשש חתוי, הן שעומדת בפנים, מה שאין כן הקא שעומדת מלמעלה על גבי הכסוי, אפשר כיון ל הכירה והעמידה מלמעלה כבר הסיח דעתו מלכבש, ואף על פי כן צריך עיון בדעתו: * והוא הדיו חמין שלא היתמו כל צרכן לדעה זו דפסק דלא פתנניה [גמרא]: * להשהות לצורך הלילה, כן הוא לשון הטור. ואם פתננה לצורך מחו, יש פוסקים שמתירין דל שיבא לחתות, וכמו בחינתא [אלהי רבה עין שם]. [עין בסימן רנ"ו סעיף ה בהגרא"ז אברהם שם סעיף קטן כ ובאליה רבה ריש סימן זה דמדינא אין לסמוך על זה, דדוק שאי אפשר לאכלו, אבל בזה שאפשר לאכלו חשיבן שיימלך לאכלו וחתה, אלא ל יש לסמוך על זה, רק שלא יחא רגיל לעשות כן, וכדלקמן בסימן רנ"ו סעיף א בהג הטמנה, וכן משמע בפרי מגדים רנ"ד באשל אברהם סעיף קטן כ: * והוא מצטמק בגמרא ל"ו ע"ב איתא, כל תבשיל דאית בה מוחא [קמח] מצטמק ורע לו, לבר דאף על גב דאית בה מוחא, יפה לו, והני מלי דאית בה בשרא וגם לא בעי לה לאו לית בה בשרא או דקבצי לה לאורחין, מצטמק ורע לו [דעל יד] הצמוק מתפרש הו נפר, ואין דרך כבוד לתת לאורחין כף. [עין בפרי מגדים במשפצות ובה רנ"ט שבא לית בה מוחא גם כן רע לו בלית בה בשרא, אכן מסגינא דברכות מ"ד ע"ב משמע יפה ללפת אף בעצים לחדו [דלא מבעיא לשמואל דסבר כן בהדיא דרבינו עז לה, ואפלו לרב ורבי יוחנן שם ודברו בשר וזין, הינו, דזה גם כן מתני, ואם תר דסברי דצריך לרב כן בשר וזין, הינו, לעשותה יותר יפה כדי לשבר כח הלפת לגנ כלי עלקא מודו דהצמוק יפה לה כדי לשבר כחה אף בלא בשר, וגם בירוש י כירה איתא דראשי לפתות מצטמק ורע לו, וגם דחק דרב נתנון שהוא דשמואל יסבר דלא כותה], ועל כרחך דכנתה הגמרא דוקא דאית בה מוחא, א בשבת משמע קצת כהפרי מגדים ויש לישב. עוד איתא שם בגמרא, לפדא מתאנים] דיקא ותמרא, מצטמק ורע לו, והינו אפלו בלא מוחא. ודבר ל"ח ש

הנה, מפני שהסימן הזה רבו פירותיו, וכדי שלא יבלבל עיניו גם בקצתהו, ובה נמצאת, חזב אדם למשמש וכו'. ונראה דלחכי שנו הלש דהיה קשה להו דבמתניתין לא אסרו לצאת סמוך לחשכה אלא אם אותו דבר האסור בו בשבת, אבל לא שיצטרף למשמש פו יש לו איהו דבר שאסור לצאת בו עם הל' לא גרו רק כשרוצה לצאת בהתפז חוץ לביתו, ובהו משמע דאף כשיש סמוך לחשכה גם כן חזב למשמש, ולזה שנו הלשון וכתבו מזנה, דהאי חזב אינו אף מה שאין כן עם אסורא הוא. אבל לפי מה שמחלק הגר"א דמה דנקט חנניה עו לא הינו סמוך לחשכה דמתניתין, דעם חשכה הכונה סמוך לשקיעה ממש, אתי מה שהקשינו, דסמוך לשקיעה ממש חיובא איכא למשמש ואף כשיושב בביתו.

ופולין ובשר טרוף, מצטמק ורע לו, [עין שם ברש"י ובגליון הש"ס בשם הגר"ם וכו']. הינו, דכיון דהו, כן כתב הרמב"ם במלחמות, וכמו דאיתא בהדיא בסוף סוגין. [עין בפרי מגדים שם דמקשה מירושלמי סוף פרק קמא דאיתא שם, דבשר בצל וביצה מצטמק ונדחק מאד לישבו, ובאמת פשוט דביצים מצטמק ורע לו, כפשטא דסוגין דבבלי הנ"ל, וכמו דאיתא גם כן בירושלמי בפרק פירה בשם רבי יוסי, והאי דסוף פרק קמא

שער הציון (א) גמרא: (ב) ר"ן: (ג) רש"י והרשב"א, והתוספות, והתעתיק לשון הטור ופרוש המשנה להר"ם. [עין בחדושי רבי עקיבא אגרי: (ד) קל בו: (ה) פי שכן מוכח מרמב"ם, אף שביירושלמי שלנו משמע להפוך [וכן הוא גרסת הקל בו], גרסתו לא היה כן: (ו) כן מוכח לקמן: (ז) דלאחר זה בכלל ספק חשכ חי אסור לתן. [עין לקמן סימן רס"א בבאור הלכה: (ח) טור. [עין בבאור הלכה: (ט) מגן אברהם בשם המלחמות, עין שם. ונראה דדוק לפרש כן, להשיעני תבשיל בעצם יפה לו הצמוק, רק האדם עצמו מותר דצריך לאורחין, שרי וכדאיתא בגמרא:

ביצחק יקרא סימן רנ"ג משיב הקדמה: הנה, תקנות חז"ל בקשר לתבשילי השבת קשורות בחלקו לחשש שמא יבעור, ובחלקו לחשש שמא יבשל. המבשל דבר חי עד כמאכל כן דרוסאי - חיב. המבשל דבר מבשל כמאכל כן דרוסאי עד שיתבשל כל צרכו - חיב (עיי' שו"ע סי' ש"ח ס"ד ובאה"ל שם ד"ה שו"ע, ויש פוסקים בזה (עיי' בא ד"ה אפלו), ומכל מקום צריך לזהר גם כאן שלא יבעור, כלומר שלא יחתה לערך זה. והנה אדמו"ר זללה"ה דמבשל כל צרכו הוא עד שגם עצמות שבתבשיל שדרך לאכל מבשלות כל צרכן (שש"כ פ"א הי"ו אות ד', והע' נ"ו שם. ועיי' מנחת שלמה ח"א סי' ו', שנשא ונתן בזה בארץ עם הר"מ פינשטיין זצ"ל). ומשהגיע התבשיל לשלב זה שו משום בשול, אף דערוך החתי אסור, וגם ההגסה יש אוקרים (עיי' משני"ב סי' ש"ח ס"ק ק"ג, ושעה"צ שם ס"ק קל"ו). בדבר שטוב לאכילה כמות שהוא חי, יש שנסתפקו א בישולו מדאורייתא או מדרבנן, וממשמעות הפוסקים שאיסורו מדאורייתא, (עיי' משני"ב שם ס"ק צ"א ושעה"צ שם ס"ק ק"ד). במים יש אסור בשול דאורייתא, אבל מחלקו א בהם בשול אחר בשול (עיי' שו"ע שם ס"ד ובאה"ל שם ד"ה יש בו). ס"ק: שאדם. אין כאן הליכה אחר סתם בני אדם, אלא הכל לפי דעת בעל התבשיל הזה, כמבאר ו כאן ס"ק ט', ולכן אותו מאכל יכול דינו להשתנות מבית לבית, או מפעם לפעם.